

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Економічний факультет

Кафедра економіки підприємства

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «Організація обліку та контроль зобов'язань»

Виконала: студентка 2 курсу заочної форми навчання
галузі знань 07 Управління та адміністрування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
Щербань Олена Юріївна

Науковий керівник:
к.е.н., доц. Семенець І.В.

Роботу допущено до захисту перед ЕК рішенням кафедри,
протокол №__ від «__»_____ 2018 р.
Завідувач кафедри
економіки підприємства _____ Ящишина І.В.

Кам'янець-Подільський, 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗOBOB'ЯЗАННЯМИ.....	7
1. 1. Суть зобов'язань та їх класифікація: економіко-правовий аспект	7
1.2. Оцінка поточних зобов'язань в бухгалтерському обліку	23
1.3. Теоретичні підходи до обліку розрахунків з постачальниками, як однієї з найвагомішої складової зобов'язань	29
РОЗДІЛ 2 СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗOBOB'ЯЗАННЯМИ.....	40
2.1. Коротка характеристика діяльності Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства.....	40
2. 2 Організація первинного обліку зобов'язань перед постачальниками і підрядниками	48
2. 3 Організація синтетичного та аналітичного обліку зобов'язань перед постачальниками та підрядниками.....	57
2.4. Відображення інформації про стан зобов'язань перед постачальниками і підрядниками у фінансовій звітності	67
2.5 Вдосконалення обліку зобов'язань	70
РОЗДІЛ 3 КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗOBOB'ЯЗАННЯМИ.....	78
3. 1. Завдання, об'єкти, джерела інформації і методичні прийоми контролю розрахунків	78
3.2. Інвентаризація розрахунків та її вдосконалення	80
3.3. Контроль розрахунків за зобов'язаннями перед постачальниками	85
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ.....	103

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПЛЗНАЧЕНЬ

ГПКУ – Господарсько процесуальний кодекс України

КОФЗ – Концептуальна основа фінансової звітності

НП(С)БО – національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку

П(С)БО – положення (стандарти) бухгалтерського обліку

МВО – матеріально-відповідальна особа

МСБО – міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

МСФЗ – міжнародні стандарти фінансової звітності

ТМЦ – товарно-матеріальні цінності

ПДВ – податок на додану вартість

ВСТУП

Актуальність теми. Ринкові умови господарювання вимагають приведення в дію факторів, які здійснюють безпосередній вплив на ефективність управління. Для забезпечення ефективної діяльності підприємства, дуже важливим є управління розмірами зобов'язань. Незабезпеченість підприємств власними оборотними коштами зумовлена недоліками в обліку та аналізі зобов'язань. Крім того, статистичні дані свідчать про те, що ця заборгованість характеризується, у свою чергу, досить високим рівнем питомої ваги простроченої заборгованості.

Особливе місце зобов'язаннях займають численні розрахунки з поставальниками і підрядниками. Кредиторська заборгованість розуміє під собою можливість підприємства тимчасово використовувати запозиченими ресурсами, але з іншого боку також зменшує показники платоспроможності і ліквідності. Окрім цього наявність простроченої заборгованості може призвести до погіршення іміджу підприємства. Кредиторська заборгованість надає можливість підприємству тимчасово користуватися запозиченими коштами, але з іншого боку — зменшує показники платоспроможності і ліквідності. При правильному управлінні кредиторською заборгованістю можна усунути негативні наслідки її наявності. Це можливе за умови правильно організованої системи обліку та контролю кредиторської заборгованості. Саме це й обумовило актуальність обраної теми дослідження.

У розробку питань теорії та методології обліку розрахункових операцій вагомий внесок зробили вітчизняні вчені: Бутинець Ф. [7], Завгородній В. [62], Малуго Н., Овсюк Н. [43], Орлов І. [44], Сопко В. [62], Сук Л.К. та інші вчені.

Однак ряд питань потребують подальших досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Результати магістерської роботи знайшли відображення в науково-дослідних роботах кафедри економіки підприємства економічного факультету за темою «Особливості функціонування і прогнозування розвитку суб'єктів господа-

рювання в сучасних умовах (державний реєстраційний номер 0113U004345, термін 2013-2018 рр.).

Метою дослідження є розробка рекомендації щодо удосконалення організації обліку та контролю зобов'язань за розрахунками з постачальниками на підставі дослідження теоретичних положень та критичного аналізу діючої в Україні практики обліку розрахункових операцій.

Для досягнення визначеної мети в процесі проведення дослідження були поставлені й вирішені такі *завдання*:

- розглянути економіко-правові аспекти визнання зобов'язань;
- вивчити питання оцінки зобов'язань підприємства;
- здійснити аналіз стану організації первинного обліку розрахунків за зобов'язаннями перед постачальниками і підрядниками та намітити шляхи його вдосконалення;
- здійснити аналіз тану організації аналітичного та синтетичного обліку розрахунків за зобов'язаннями перед постачальниками і підрядниками та внести пропозиції по його вдосконаленню;
- дослідити процес здійснення контролю на досліджуваному підприємстві, вивчити виявлені порушення в результаті проведених внутрішніх та зовнішніх перевірок.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність підприємства в частині операцій пов'язаних з взаємовідносинами по зобов'язаннях, перед постачальниками і підрядниками.

Предметом дослідження сукупність теоретичних, методичних і організаційних засад бухгалтерського обліку та звітності обліку зобов'язань перед постачальниками і підрядниками.

Методи дослідження. В роботі використано структурний та порівняльний аналіз (порівняння даних об'єкта дослідження з попередніми роками), системний підхід (дослідження об'єкта як цілісної системи, яким впливам може вона піддаватися, виявлення взаємозв'язків і відносин з іншими об'єктами), історико-логічний (опис створення підприємства), економічного

аналізу (визначення стану та розвитку діяльності підприємства), статистично-аналітичний, факторний, рядів динаміки (проведення розрахунків, визначення фінансового стану підприємства), а також абстракції, індукції і дедукції, поєднання аналізу та синтезу, узагальнення, що дозволило нам якнайкраще дослідити та вивчити поставлені завдання.

Теоретичною та інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, що регламентують порядок обліку та контролю зобов'язань, фінансова, періодичні наукові видання, монографії, матеріали досліджень, проведених за участю автора, бухгалтерська та статистична звітність досліджуваного підприємства, а також дані первинних документів та реєстрів бухгалтерського обліку досліджуваного підприємства в частині розрахунків з постачальниками і підрядниками.

Елементи наукової новизни одержаних результатів:

уточнено:

- поняття зобов'язання;
- запропоновано шляхи вдосконалення обліку та контролю зобов'язань.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень доповідались та знайшли обговорення на ІХ всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Майбутній науковець – 2018» (м. Сєвєродонецьк, СНУ ім. В. Даля, 14 грудня 2018 р.)

Публікації. Результати досліджень опубліковані у 1 науковій праці - статті загальним обсягом 0,2 д.а. [78]

Структура та обсяг роботи. Загальний обсяг роботи 93 стор. В магістерській роботі розміщено 19 таблиць на 21 стор., 13 рисунків на 13 стор., 3 додатки на 4 стор. Вона складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел на 7 стор., який містить 79 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ

РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ

1. 1. Суть зобов'язань та їх класифікація: економіко-правовий аспект

Поняття зобов'язання пройшло в історії тривалу та складну еволюцію. Його витoki лежать в деліктах. Пізніше, як самостійне джерело зобов'язань з'явився договір. На сьогоднішній день в економічній літературі немає одностайності, щодо визначення поняття «зобов'язання». Його розглядають як борг, як суму витрат, як залучений капітал, як заборгованість.

Але перш за все розглянемо короткий історичний шлях даного поняття.

Перші згадки про зобов'язання з точки зору юриспруденції з'явилися в римському праві. Згідно з доктриною римського права зобов'язання визначається наступним чином: 1) «Зобов'язання являє собою правові кайдани, в силу яких ми примушуємось що-небудь виконати згідно з законами нашої держави»; 2) «Сутність зобов'язання є не в тому, щоб зробити нашою яку-небудь тілесну річ або який-небудь сервітут, а в тому, щоб зв'язати перед нами іншого і він нам що-небудь дав, зробив або надав» [1, с. 69].

В епоху Середньовіччя під «зобов'язанням» розуміли правовідносини, з метою відновлення балансу порушеної соціальної рівноваги. А в епоху пізнього Середньовіччя вже розуміючи його як угоду декількох осіб, у результаті якої в сторін виникають юридичні права й обов'язки [10, с. 253].

Значна увага приділялася питанням зобов'язань і в «Руській правді» (що поширювалося на території нашої держави і в XII–XIV ст.) де зазначалось що особа, яка завдала шкоди іншій особі, знищивши чи втративши її майно, зобов'язана була відшкодувати його вартість [65, с. 80].

В послідуєчому трактування зобов'язань на території України мало свою специфіку в залежності від того під владою якої країни перебувала її територія.

На початку епохи новітнього часу на території Української Народної Республіки продовжувало діяти законодавство Російської імперії через брак часу для прийняття нових нормативно-правових актів, які б врегулювали зобов'язальні відносини [24, с. 250].

В період перебування території України в складі СРСР інститут зобов'язання був закріплений в Цивільному кодексі 1922 р. і Цивільному кодексі 1963 р. [65, с. 248].

На сьогоднішній день основними нормативними документами, які регулюють зобов'язання в Україні, є Господарський [15], Господарсько процесуальний [16] та Цивільний кодекси України [73]. Методологічні засади формування в обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності визначені НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 11 «Зобов'язання», П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», П(С)БО 26 «Виплати працівникам» [41]. Разом з тим, у П(С)БО 11 не наведено визначення поняття «зобов'язання».

У табл. 1.1 розглянемо трактування зобов'язань у нормативних документах.

У вітчизняній практиці домінує трактування поняття «зобов'язання» з юридичної точки зору. Як юридична категорія господарське зобов'язання - це господарські відносини, що регулюються правом. В силу існування цих відносин одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських операцій: передачі майна, виконання робіт, надання послуг, а інша сторона зобов'язана виконувати вимоги щодо предмету зобов'язання і має при цьому право вимагати відповідну винагороду - сплату коштів, зустрічні послуги [9]. Таким чином, сутність зобов'язання складають права та обов'язки сторін. Наприклад, у договорі купівлі-продажу покупець має право вимагати від продавця передати йому придбаний товар. Цьому праву покупця від-

повідас обов'язок продавця передати покупцеві проданий йому товар.

Таблиця 1.1

Трактування зобов'язань у нормативних актах

Нормативний акт	Визначення
Господарський кодекс України Стаття 173	Господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінського-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку [15].
Цивільний кодекс України Стаття 509	Зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості [73].
НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"	Зобов'язання - це заборгованість підприємств, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди [41].
МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи»	Зобов'язання - це теперішня заборгованість підприємства, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття з підприємства ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди [39].

Джерело: складено автором

З економічної точки зору зобов'язання розглядається як кредиторська заборгованість, що значно звужує це поняття. Проте, саме в такій інтерпретації воно використовується бухгалтерами-практиками. В обліку під зобов'язанням розуміють джерело формування фінансових ресурсів для фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. У майбутньому заборгованість за зобов'язаннями має бути погашена шляхом передачі певних активів або послуг. Таким чином, зобов'язання - це вимоги кредиторів стосовно активів підприємства. Наявність зобов'язань (боргів) зменшує економічні вимоги підприємства і його капітал. У цивільному та господарському праві зобов'язання виникає з договору, незалежно від того, чи відбулися вже певні дії щодо його виконання. В обліку в момент підписання

договору зобов'язання не відображається. Тобто, в обліку відображаються тільки ті зобов'язання, які виникають з виконання договорів, але зовсім не з самих договорів. Наприклад, фірма уклала договір на постачання товарів. У бухгалтерському обліку вимога на ці товари і зобов'язання сплатити їх не отримує жодного відображення. Бухгалтер може і не здогадуватися про існування таких зобов'язань. І лише після початку виконання договору: після першої поставки або платежу (передоплати) бухгалтер починає відображати факти господарського життя [61].

Отже, не всі зобов'язання, які виникають у цивільному та господарському праві відображаються в обліку. Виділення із усього комплексу зобов'язань підприємства їх обмеженої частини, яка відображається у бухгалтерській звітності, передбачає кваліфікацію ряду зобов'язань суб'єктів господарювання для цілей бухгалтерського обліку як умовних [54].

Грунтовно сутність зобов'язань розкриває Б. Райан у своїх теоремах про зобов'язання (табл. 1.2) [55].

Таблиця 1.2

Теореми про зобов'язання

Теорема	Сутність
1. Передача економічної цінності відбувається в той момент, коли організація бере на себе зване договором зобов'язання.	Тут потрібно врахувати такі три важливі характеристики зобов'язань: - повійну природу - повинно бути принаймні дві сторони; - договірну основу - зобов'язання має юридичну силу лише при вільно укладеному договорі; - після прийняття зобов'язань вони слугують обмеженням для іншої діяльності або інших можливостей, яким суперечать.
2. Зобов'язання можуть бути простими чи складними.	Просте зобов'язання може бути виконане одним платежем або передачею товарів чи послуг. Складене зобов'язання включає первинне зобов'язання (продаж товарів за погодженою ціною) і набір обумовлених зобов'язань, що з'являються після виконання первинного зобов'язання (якщо товари були реалізовані з гарантією).
3. Зобов'язання вважається виконаним, якщо у сторін договору немає жодних вимог (претензій). Будь-яке підприємство постійно має набір ще не виконаних чи не припинених зобов'язань.	Зобов'язання вважається виконаним, якщо воно оплачене.

Теорема	Сутність
4. Зобов'язання володіють виконавчою вартістю.	Виконавча вартість - це мінімальні витрати однієї сторони, що будуть прийняті іншою стороною для повного звільнення обох сторін від даного зобов'язання.

Продовження таблиці 1.2

Теорема	Сутність
5. Зобов'язання можна поділити на зобов'язання за витратами (ресурсами) і зобов'язання за доходами.	Зобов'язання за ресурсами, як правило, передбачає витрати готівки для виконання цього зобов'язання, а зобов'язання за доходами виконується після надходження готівки від іншої сторони.
6. Зобов'язання, яке не виконується з вини однієї із сторін, передає право вибору іншій стороні.	Наприклад, якщо розміщено замовлення на певні товари, а ці товари мають дефекти, то можна вибрати один з двох варіантів: припинити дію зобов'язання і виставити рекламацию на всю оплачену суму або прийняти некондиційні товари.
7. Зобов'язання або обмежені в часі, або безстрокові.	Як правило, більшість зобов'язань підприємства детерміновані в часі. Безстроковими є, наприклад, зобов'язання компанії перед акціонерами, оскільки акціонер має право на залишкові засоби компанії в будь-який момент у майбутньому.
8. Організацію можна подати як сукупність зобов'язань.	Одна група зобов'язань обумовлена кредиторами, друга - визначається типом бізнесу, третя - пов'язана з виробничим процесом, четверта - з обсягом випуску продукції.
9. Зобов'язання можна співставляти або за рішеннями, або за часом.	Співставлення зобов'язань за рішеннями дає можливість розрахувати чисту вигоду, оскільки після вирахування зобов'язань за витратами із доходних зобов'язань, отримують прибуток, що сформувався в результаті відповідного рішення. Співставлення зобов'язань за часом відбувається у тих випадках, коли вартість зобов'язань, взятих з метою одержання доходних зобов'язань, розподіляється за певними періодами (в традиційному обліку - 1 фінансовий рік). Чиста сумарна вартість зобов'язань, що співставляються за часом, дає величину прибутку чи збитку за даний період.
10. Зобов'язання оцінюється з точки зору зміни готівки підприємства в результаті прийняття цього зобов'язання.	Зобов'язання виникає в результаті реалізації альтернативних можливостей. Кожна можливість оцінюється, виходячи з можливого прибутку чи збитку, що можуть бути отримані внаслідок її використання. Це прирівнюється до зміни готівки на підприємстві, отриманої в результаті реалізації даної можливості.

Джерело: [55]

Трактування зобов'язань в М(С)БО 37 та НП(С)БО 1 є ідентичним: «Зобов'язання - це теперішня заборгованість суб'єкта господарювання, яка виникає в результаті минулих подій і погашення якої, за очікуванням, спричинить вибуття ресурсів із суб'єкта господарювання, котрі втілюють у собі

економічні вигоди» [39, 41].

Проте згідно з міжнародними стандартами зобов'язання можуть виникати не тільки з договорів або законів, але й у результаті добровільного прийняття на себе зобов'язань з метою підтримання добрих ділових стосунків з партнерами або намагання вчинити за справедливістю [39].

На цьому ідентичність фактично закінчується. Звернемо свою увагу на такі моменти як: визнання зобов'язань, їх оцінка та класифікація, де спостерігаються більші чи менші розбіжності..

Отож звернемо свою увагу на підходи до визнання зобов'язань.

Так за П(С)БО 11 Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду [41].

На противагу такому визначенню в МСБО 37 зазначається, що забезпечення слід визнавати, якщо: 1) суб'єкт господарювання має теперішню заборгованість (юридичну чи конструктивну) внаслідок минулої події; 2) ймовірно, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для погашення заборгованості; 3) можна достовірно оцінити суму заборгованості [39].

Тобто впадає у вічі той факт, що у вітчизняних стандартах мова йде про зобов'язання, а у міжнародних – про забезпечення хоча і прослідковується у їх змісті частковий збіг.

Щодо оцінки зобов'язань то за П(С)БО 11 чітко розпивано як повинні бути оцінені зобов'язання за термінами їх погашення, а саме:

- 1) довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, відображаються в балансі за їх теперішньою вартістю;
- 2) поточні зобов'язання відображаються в балансі за сумою погашення;
- 3) непередбачені зобов'язання відображаються на позабалансових рахунках підприємства за обліковою оцінкою [41].

В міжнародних же стандартах немає такої деталізації, а зазначається, що сума юридичних або конструктивних зобов'язань має бути найкращою оцінкою видатків, необхідних для погашення теперішньої заборгованості на дату балансу [39].

Таким чином формулювання оцінки зобов'язань є відмінною.

Зобов'язання підприємств і згідно з П(С)БО 11 прийнято поділяти на довгострокові, короткострокові і непередбачені та доходи майбутніх періодів.

У міжнародній практиці довгострокові і короткострокові зобов'язання відносять до фактичних, тобто таких, які виникають з договорів, контрактів або на основі законодавства і їх вартість можна точно визначити. Непередбачені зобов'язання відносять до умовних – це неіснуючі зобов'язання, але вони є потенційними, тому що залежать від майбутніх подій, які можуть виникнути в результаті минулої події.

Підсумовуючи вищевикладені порівняння П(С)БО 11 «Зобов'язання» і МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» можемо наголосити на те, що ці стандарти мають як спільні, так і відмінні риси:

1. Спільним є використання і відображення у цих стандартах обліку таких термінів як зобов'язання і забезпечення, а також визначення поняття «зобов'язання».

2. Відмінним є те, що:

– П(С)БО 11 розглядає зобов'язання, а МСБО 37

– забезпечення; – згідно з МСБО 37 забезпечення відображається в балансі в складі короткострокових чи довгострокових зобов'язань, тоді як в Україні взагалі не передбачено поділ забезпечень за часом їх залучення;

– у П(С)БО 11 відсутні такі важливі терміни і поняття, а також їх тлумачення, як: подія, що зобов'язує; юридичне зобов'язання; конструктивне (фактичне, традиційне) зобов'язання; теперішня заборгованість; достовірна оцінка зобов'язання; найкраща оцінка видатків, необхідних для погашення теперішньої заборгованості на дату балансу.

На шляху подальшої гармонізації та удосконалення ведення обліку зобов'язань на підприємствах в Україні необхідно перш за все спрямувати свої зусилля на усуненні наведених відмінностей [78].

Для цілей бухгалтерського обліку на міжнародному рівні поняття зобов'язань розглядається у параграфі 49 Концептуальної основи та у параграфі 10 МСФЗ-37 «Резерви, умовні зобов'язання та умовні активи».

У вітчизняному бухгалтерському обліку визначення зобов'язань подано у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», а методологічні засади формування інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності визначено Положенням (Стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». Це Положення застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо зобов'язань, які встановлені іншими нормативними документами з питань ведення бухгалтерського обліку (табл.1.3).

В бухгалтерському обліку поняття «зобов'язання» є більш вузьким, ніж у цивільному законодавстві. Обліку підлягають не всі зобов'язання, активним чи пасивним учасником яких виступає підприємство (суб'єкт обліку), а тільки ті з них, які впливають з виконання укладених нею договорів або здійснених дій, а також з якими фінансове право пов'язує виникнення зобов'язань з внесення платежів до бюджету та позабюджетних платежів. Наприклад, укладений договір до часткового або повного його виконання, тобто до передачі майна, виконання робіт, надання послуг, сплати грошей, передачі боргу, анулювання боргу тощо залишається наміром, бажанням здійснити ті чи інші господарські операції. Він не підтверджує факт здійснення господарських операцій, а тому і не відображається в бухгалтерському обліку. Враховується тільки виконання договору та виникнення зобов'язання з його оплати.

Загальним правилом є те, що зобов'язання реєструються в обліку тільки тоді, коли по них виникає заборгованість. Зобов'язання, які підлягають виконанню в майбутньому, не є заборгованістю і не відображаються в обліку.

Отже, зобов'язання виникають як наслідок після отримання товарів, робіт, послуг, авансу, нарахування заробітної плати, податків до сплати в бюджет тощо, тобто як наслідок минулих подій.

Таблиця 1.3

Застосування оцінок та розкриття інформації про зобов'язання в нормативних документах з питань ведення бухгалтерського обліку (крім П(С)БО 11)

Нормативний документ	Зміст інформації стосовно зобов'язань
Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»	визначення терміна «зобов'язання» (ст.1); основні принципи відображення зобов'язань у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності (ст. 6); порядок проведення інвентаризації зобов'язань (ст. 10);
П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	визначення терміна «зобов'язання»; основні принципи відображення зобов'язань у фінансовій звітності про неприпустимість згортання статей активів та зобов'язань, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами); умови відображення зобов'язань в балансі; відображення інформації про окремі види зобов'язань за відповідними статтями балансу.
П(С)БО 14 «Оренда»	відображення в бухгалтерському обліку орендаря зобов'язань за користування майном, що одержано в оренду (п.5)
П(С)БО 17 «Податок на прибуток»	визнання зобов'язань з поточного податку на прибуток (п.5); визначення суми зобов'язань з податку на прибуток відповідно до податкового законодавства (п. 11)
П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»	визначення ідентифікованих зобов'язань (п. 4); ведення обліку придбання підприємства іншим підприємством (п. 5, 7, 8, 9); виключення внутрішньої заборгованості між підприємствами (п. 17)
П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність»	відображення частки меншості в консолідованому балансі окремо від зобов'язань (п.13, 14)
П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	у визначені терміна «монетарні статті» (п. 4); відображення в обліку операцій в іноземній валюті (п. 5, 6, 7, 8); відображення у фінансовій звітності показників в іноземній валюті (п. 10, 11, 12, 13, 14)
П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»	оцінка зобов'язань в операціях пов'язаних сторін (п. 6, 7, 8, 9, 10); розкриття інформації у примітках до фінансової звітності (п. 11.3, 11.4.)
Інструкція із застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зо-	призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку класу 5 «Довгострокові зобов'язання» та класу 6 «Поточні зобов'язання»

Нормативний документ	Зміст інформації стосовно зобов'язань
зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	

Джерело: узагальнено та складено автором на основі [22, 41, 26]

Зобов'язання у сучасних умовах, з одного боку, сприяють розвитку підприємства, а з іншого, – є чинником економічного ризику його діяльності. Використовуючи комерційний кредит, підприємство може швидше і масштабніше реалізувати свої цілі, підвищити ефективність фінансової діяльності. Однак недоцільне зростання зобов'язань може призвести до зростання економічної залежності і в найбільш гіршому варіанті – банкрутством. Важливу роль в організації обліку й аналізу виконання боргових зобов'язань відіграє їх класифікація й оцінка.

Організація та ведення обліку зобов'язань і правильне відображення їх у фінансовій звітності залежить від того, наскільки правильно здійснено класифікацію зобов'язань та вибрано класифікаційні ознаки.

За відношенням до балансу виділяються чотири групи зобов'язань: довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, забезпечення наступних витрат і платежів, доходи майбутніх періодів.

Порядок класифікації зобов'язань відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» [41] зображено на рис. 1.1.

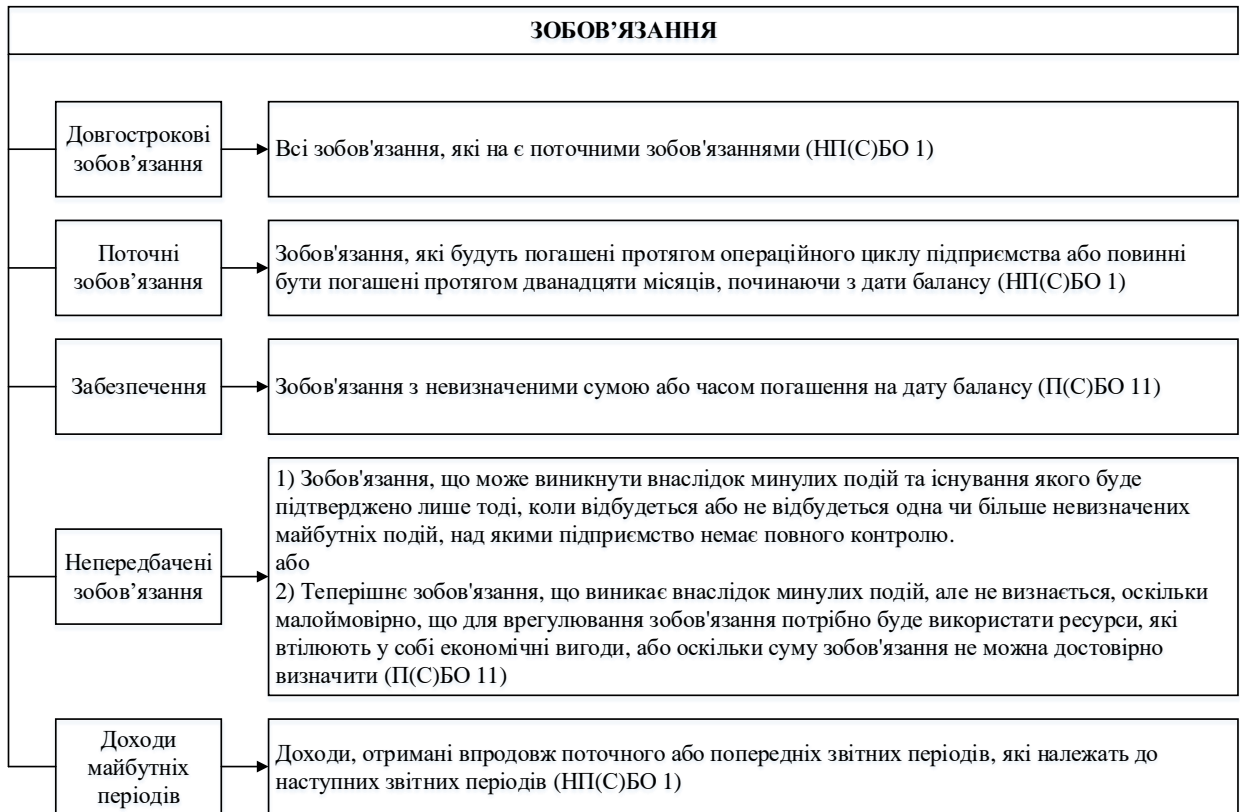

Рис. 1.1. Класифікація зобов'язань відповідно до П(С)БО

Джерело: складено автором на основі П(С)БО [41]

До довгострокових зобов'язань належать: довгострокові кредити банків; інші довгострокові фінансові зобов'язання; відстрочені податкові зобов'язання; інші довгострокові зобов'язання. Вони виступають основним джерелом формування капітальних інвестицій. На практиці до довгострокових відносять зобов'язання, термін погашення яких перевищує дванадцять місяців з дати балансу. До поточних зобов'язань належать: короткострокові кредити банків; поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків); інші поточні зобов'язання.

Забезпечення створюють на відшкодування майбутніх операційних витрат на: виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; реструктуризацію, виконання зобов'язань при припиненні діяльності; виконання зобов'язань щодо обтяжливих контра-

ктів тощо. Отже, суми створених забезпечень визнаються витратами (за винятком суми забезпечення, що включається до первісної вартості основних засобів відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби»). Заборонено створювати забезпечення для покриття майбутніх збитків від діяльності підприємства.

У деяких країнах забезпечення взагалі не відносять до зобов'язань, оскільки для їх визначення потрібно застосовувати попередню оцінку, що суперечить порядку визнання зобов'язань за фактично здійсненою операцією.

Особливу групу зобов'язань становлять ті категорії, які обліковують за балансом, але є дуже важливими позиціями з точки зору оцінки впливу потенційних наслідків певних подій на перспективи розвитку підприємства. До них відносяться, в першу чергу, непередбачені зобов'язання.

До доходів майбутніх періодів належать доходи у вигляді отриманих авансових платежів за здані в оренду основні засоби та інші необоротні активи (авансові орендні платежі), передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання, виручка за вантажні перевезення, абонентна плата за користування засобами зв'язку тощо.

Крім того, структуру зобов'язань підприємства доповнює П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», в якому зазначено, що фінансове зобов'язання - це контрактне зобов'язання:

- передати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому підприємству;
- обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно не вигідних умовах [41].

До фінансових зобов'язань відносяться кредиторська заборгованість за торговельними операціями, векселі видані, позики отримані, облігації випущені, зобов'язання з фінансової оренди.

Фінансові зобов'язання є потенційними можливостями формування забезпечень для підприємства. Чітких роз'яснень щодо обліку фінансових зобов'язань П(С)БО 13 не пропонує.

На практиці використовують й інші класифікації зобов'язань.

Відповідно до підстав, з яких виникають господарські зобов'язання, їх поділяють на договірні і бездоговірні. Договірні зобов'язання - це такі зобов'язання, які виникають із договорів, а бездоговірні - такі, що виникають внаслідок заподіяння шкоди, безпідставного придбання або збереження майна. Такий поділ потрібний для законодавчої регламентації зобов'язань.

За можливістю оцінки зобов'язання поділяються на реальні та потенційні (умовні). Реальні зобов'язання виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунка. Сума заборгованості за цими зобов'язаннями відома, зазначена у відповідних документах або розраховується за встановленими ставками, нормами, тарифами. Реальними є довгострокові і поточні зобов'язання. Щодо потенційних зобов'язань сума і час майбутніх платежів не визначені (оплата відпусток, здійснення гарантійного ремонту). До них відносяться забезпечення і непередбачені зобов'язання.

За складністю зобов'язання поділяються на прості і складні. Прості зобов'язання погашаються одним платежем, а складні включають первинне зобов'язання та набір вторинних зобов'язань.

Залежно від визначеності предмета виконання розрізняють однооб'єктні і альтернативні зобов'язання. Як правило, в однооб'єктних зобов'язаннях предметом є цілком визначені дії, а коли боржнику надається право вибору однієї із кількох дій, передбачених договором чи законом, то такі зобов'язання називають альтернативними.

За валютою: зобов'язання, виражені в гривнях і в іноземній валюті. У фінансовій звітності зобов'язання відображаються тільки в національній валюті.

За співвідношенням прав і обов'язків суб'єктів: односторонні і взаємні. В односторонніх зобов'язаннях одна сторона має тільки права, а друга - тільки обов'язки. У взаємних зобов'язаннях кожен учасник має як права, так і обов'язки.

За визначеністю в часі: обмежені в часі і безстрокові. В обмежених у часі зобов'язань строк виконання визначений, а в безстрокових - не визначений.

За фактом погашення: термінові, прострочені та погашені.

За змістом: заборгованість, яка виникла у зв'язку з поставкою товарів, орендою, видачею авансів, зберіганням і страхуванням вантажів, наданням посередницьких послуг і т.д.

За способом забезпечення виконання зобов'язань. Виконання зобов'язань може забезпечуватись згідно із законом або договором - неустойкою, заставою і порукою. Крім того, зобов'язання між громадянами або з їх участю можуть забезпечуватися завдатком, а зобов'язання між організаціями - гарантією.

Порівняно новим видом забезпечення виконання зобов'язання є утримання. Сутність утримання полягає в тому, що кредитор, який правомірно володіє річчю, що належить передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним в строк зобов'язання з оплати цієї речі або відшкодування кредиторів пов'язаних з нею витрат і інших збитків має право утримувати її у себе до виконання боржником зобов'язання [15].

У Господарському кодексі України виокремлено такі види зобов'язань: організаційно-господарські зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктами господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень; соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання по створенню суб'єктами господарювання спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю та організацією їх професійної підготовки; публічні зобов'язання суб'єктів господарювання, які відповідно до закону та своїх установчих документів зобов'язані здійснювати виконання робіт, надання послуг або продаж товарів кожному, хто до них звертається на законних підставах.

У зарубіжних країнах спостерігається прихильність до загальноприйнятої класифікації зобов'язань на довгострокові та короткострокові (поточні).

Тобто, класифікація поточних зобов'язань також мало чим відрізняється у вітчизняному обліку від класифікації зарубіжних країн. Різниця більше спостерігається у назві видів поточної заборгованості та конкретизації окремих видів зобов'язань. Для порівняння класифікація поточних зобов'язань в різних країнах згрупована у табл. 1.4.

Як видно з табл. 1.4 з наведених класифікацій спільним серед класифікації поточних зобов'язань є зобов'язання за кредитами, перед постачальниками та підрядниками, за векселями, за авансами одержаними, за податками та платежами по соціальному страхуванню та перед учасниками.

Це зумовлено наступними причинами:

- використання кредитів є засобом збільшення оборотних коштів підприємства, а, відповідно, його розвитку, а їх наявність та своєчасність сплати характеризує кредитоспроможність підприємства. Крім того, ці залучені засоби є платними, тобто обов'язковим є сплата відсотків за користуванням кредитом;

Таблиця 1.4

Класифікація поточних зобов'язань у різних країнах

Країна	Класифікація поточних зобов'язань*
Великобританія	Короткострокові зобов'язання: Письмово оформлені забезпечені позики, кредити банків та овердрафти; Аванси отримані;* Торгові кредити; * Переказні векселі до оплати; * Заборгованість перед іншими компаніями, в яких є частки участі; Інші кредитори, в тому числі заборгованість по податках та соціальному страхуванню; * Доходи майбутніх періодів; Інвентаризація *

Країна	Класифікація поточних зобов'язань*
США	Короткострокові зобов'язання: Кредиторська заборгованість; * Короткострокові векселі; * Дивіденди до виплати; * Нараховані зобов'язання, віднесені до витрат періоду; Аванси та депозити, що повертаються; * Попередньо оплачені незароблені доходи; Податкові платежі; * Умовні платежі; Частина довгострокової заборгованості, що підлягає погашенню в поточному періоді; Кредиторська заборгованість до запитання
Німеччина	Короткострокові зобов'язання: Займи (в тому числі конвертуєми); Зобов'язання перед кредитними інститутами; Аванси одержані; * Зобов'язання перед постачальниками та підрядниками; Вексельні зобов'язання; * Зобов'язання перед дочірніми організаціями; Зобов'язання перед залежними організаціями; Інші зобов'язання, в тому числі за податками та в рамках соціального за- безпечення*

*Спільні види зобов'язань, що притаманні всім наведеним країнам
Джерело: [34]

- кредиторська заборгованість перед постачальниками є теж засобом кредитування, але в більшості випадків безвідсоткового. Тобто можливість придбання товарів, сировини тощо для здійснення нормальної господарської діяльності з умовою подальшої оплати за матеріальні цінності без плати за відстрочку платежу. Цей вид заборгованості складає найбільшу частку від загальної суми поточних зобов'язань підприємства;

- вексельні розрахунки використовуються як застава під кредит, так і при розрахунках з постачальниками, тобто їх наявність відображає відстрочку платежу;

- аванси одержані є однією з форм розрахунків з покупцями на умовах передоплати, тобто їх наявність підтверджує довіру покупців до даного господарюючого суб'єкта в плані обов'язкового виконання своїх зобов'язань щодо отриманого авансу;

- окреме відображення зобов'язань за податками та платежами в балансах усіх вищезазначених країн є показником платіжної дисципліни платників податків та страхувальників;

- зобов'язання перед учасниками є показником привабливості для інвесторів та нових акціонерів.

Тобто вищезазначені види поточних зобов'язань є найбільш доцільними та необхідними для відображення у фінансовій звітності.

Інші види, що не є спільними серед проаналізованих країн, або взагалі не існують у даній країні або ж входять до складу іншої заборгованості.

Такий вид зобов'язань, як «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язання» присутній тільки в балансах США та України. Зобов'язання за позабюджетними платежами відображаються в більшості країнах у складі інших поточних зобов'язань або в складі податкових платежів.

Заборгованість перед працівниками з оплати праці окремо відображається тільки в балансах Росії та України, що є досить актуальним сьогодні для цих країн, це пояснюється тим, що недотримання строків виплати заробітної плати є розповсюдженим як на підприємствах України.

Зобов'язання за внутрішніми розрахунками відображаються у складі поточних зобов'язань в обліку Німеччини та України. До складу таких поточних зобов'язань у балансах Великобританії включаються доходи майбутніх періодів.

Найбільш стисла класифікація поточних зобов'язань спостерігається у балансі стисла – у балансах Великобританії та Німеччини.

1.2. Оцінка поточних зобов'язань в бухгалтерському обліку

Оцінка в бухгалтерському обліку необхідна в процесі господарювання при надходженні і вибутті активів; при виникненні прав і зобов'язань; при здійсненні таких операцій, як: купівля-продаж, оренда майна, застава, страхування, інвестування, переоцінка основних засобів, виділення часток у статутному капіталі при створенні підприємства та в процесі діяльності, об'єд-

нанні підприємств, встановленні ціни акцій, ліквідації підприємства, встановленні ціни розміщених емітованих акцій, виконанні права успадкування; виконанні судового вироку тощо. Від правильності оцінки об'єктів бухгалтерського обліку залежить достовірність інформації відображеної у фінансовій звітності та прийняття на її основі ефективних управлінських рішень.

Активи та зобов'язання утворюють кістяк бухгалтерського балансу. Залишки активів та зобов'язань на кінець звітного періоду відображаються в балансі і показують їх наявність на звітну дату. Фактично всі наявні цінності та власний і залучений капітал, за рахунок якого вони утворені, зафіксовані в балансі. З цієї причини вибуття активів та погашення зобов'язань протягом звітного періоду розглядаються як списання їх з балансу. Тому логічним є той факт, що вибуття об'єктів в обліку оцінюють так, як вони відображені в балансі. Водночас сучасна система бухгалтерського обліку передбачає диференційований підхід до оцінки об'єктів для відображення операцій їх вибуття, хоча принцип відповідності вартості списання і вартості визнання в балансі в більшості випадків зберігається.

Кожен об'єкт бухгалтерського обліку, незалежно від того, на якій стадії кругообігу капіталу він перебуває, завжди оцінюється в бухгалтерському обліку за історичною чи поточною вартістю. Обрання того чи іншого способу оцінювання залежить від базової оцінки, специфічних особливостей об'єкта оцінки (об'єкта обліку) та виду господарської операції.

Поняття «оцінка» в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [22] та П(С)БО використовується у тлумаченнях принципу бухгалтерського обліку, сутності активів, зобов'язань, доходів і витрат, змісту облікової політики, а також фігурує у формулюванні принципів бухгалтерського обліку.

Підхід до тлумачення оцінки як до процесу вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку і як до процесу створення якісних характеристик облікової інформації втілено у трьох принципах підготовки фінансової звітності, сформульованих у Законі України «Про бухгалтерський облік та фі-

нансову звітність в Україні» [22] та в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [41]. Це принципи безперервності діяльності, історичної (фактичної) собівартості та обачності.

Враховуючи принцип безперервності діяльності, зобов'язання підприємства оцінюють, враховуючи припущення, що його діяльність триватиме й надалі. Щодо принципу історичної (фактичної) собівартості, то на його основі визначено пріоритет оцінки активів, враховуючи витрати на їх виробництво та придбання. Проте найважливішим принципом, який необхідно застосувати в процесі оцінки зобов'язань, є принцип обачності. Він передбачає використання в бухгалтерському обліку методів оцінки, які запобігають заниженню сум визнаних зобов'язань.

Нормативна база з бухгалтерського обліку в Україні щодо оцінки об'єктів бухгалтерського обліку при їх визнанні і відображенні в балансі загалом відповідає міжнародним стандартам фінансової звітності та міжнародним стандартам бухгалтерського обліку. Це обумовлено тим, що положення (стандарти) бухгалтерського обліку розроблялися на основі МСБО, тому в них відображено особливості сучасної міжнародної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Питання оцінки належить до таких особливостей. Проте, у МСБО та у П(С)БО не чітко сформульовані положення щодо того, за якою оцінкою об'єкти бухгалтерського обліку мають оцінюватися при визнанні і відображенні в балансі. Щодо МСБО, то це не можна вважати недоліком, оскільки вони є узагальненням світової практики і висвітлюють тільки концептуальні засади обліку та мають рекомендаційний характер. Що ж стосується національних П(С)БО, то варто було б зазначити, що питання оцінки об'єктів обліку повинні бути більш конкретизованими, щоб запобігти неточностям при складанні звітності.

Дослідити і класифікувати підходи до оцінки зобов'язань, що використовуються у бухгалтерському обліку, за національною нормативною базою неможливо, оскільки в ній відсутній окремий документ, подібний до Концептуальної основи складання та подання фінансових звітів, який би висвітлю-

вав загальні підходи до оцінювання об'єктів бухгалтерського обліку. Тому звернемося до оцінки зобов'язань відповідно до Концептуальної основи [31] та МСФЗ [39].

На рисунку представлена класифікація видів оцінки зобов'язань відповідно до Концептуальної основи та МСФЗ.

З рис.1.2. видно, що зобов'язання у міжнародній практиці оцінюються за однією з чотирьох видів вартості: історичною, поточною, вартістю реалізації та теперішньою. Однак найчастіше основою оцінки, яку приймають суб'єктами господарювання для складання фінансових звітів, є історична собівартість. Вона, як правило, комбінується з іншими видами оцінки.

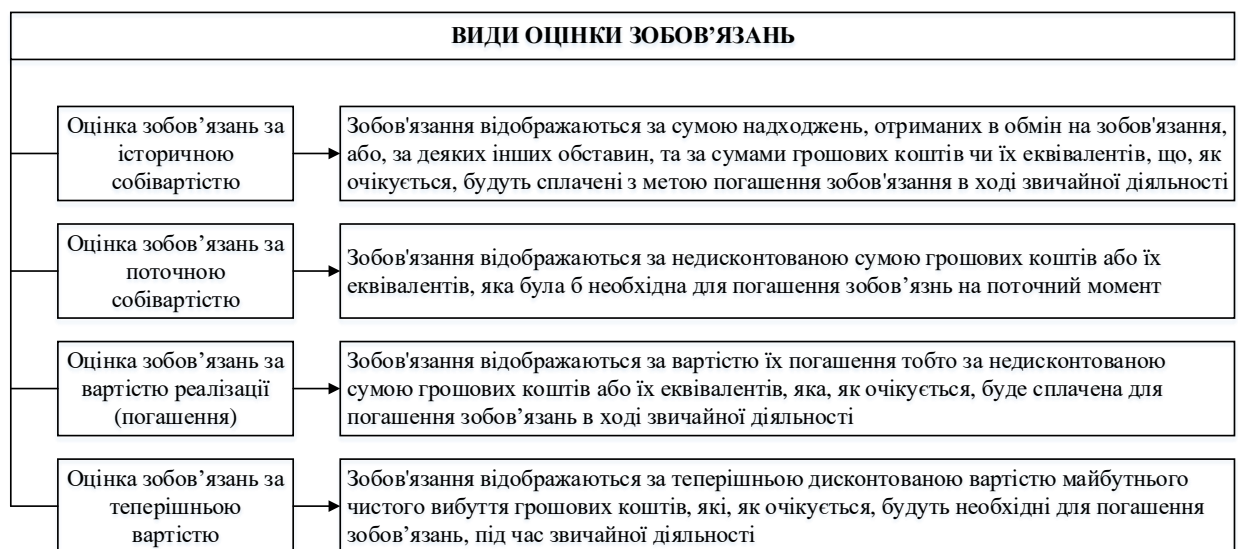

Рис. 1.2. Класифікація видів оцінки зобов'язань відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності та П(С)БО

Джерело: складено автором на основі Концептуальної основи фінансової звітності [31] та П(С)БО [41]

Згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання» [41], поточні зобов'язання містять:

- короткострокові кредити банків;
- поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- короткострокові векселі видані;
- кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточну заборгованість за розрахунками з одержаних авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці та заборгованість за розрахунками з учасниками та із внутрішніх розрахунків;

- інші поточні зобов'язання.

Суми, які будуть фактично сплачені при погашенні таких зобов'язань за видами, відображаються у фінансовій звітності в розділі III пасиву балансу «Поточні зобов'язання».

У П(С)БО 11 «Зобов'язання» виділено підрозділ «Визнання та оцінка зобов'язання», а інформація про види оцінки зобов'язань, в яких випадках вони застосовуються, про критерії визнання зобов'язань, відсутня. Лише в п. 12 зазначено, що поточні зобов'язання відображаються у балансі за сумою погашення, тобто недисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства, але ж не до всіх поточних зобов'язань можна застосувати таке твердження. Щоб розібратися з оцінкою поточних зобов'язань, ми змушені звертатися до інших П(С)БО. Однак, якщо проаналізувати зміст НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», то у цьому стандарті зазначається у якому рядку балансу відображається та чи інша стаття поточних зобов'язань, але за якою оцінкою не зазначено. логічно, що ці моменти повинні бути передбачені в П(С)БО 11 [41].

Розглянемо підходи до оцінки окремих видів поточних зобов'язань.

Короткострокові кредити банків є сумою заборгованості підприємства перед банківськими установами за отриманими позиками. Погашення короткострокової позики передбачається протягом дванадцяти місяців з дати її отримання. Н.М. Малюга позики, отримані підприємством, пропонує оцінювати одним з двох способів:

- з обліком процентів, належних до сплати на кінець звітного періоду за договорами позики;
- без обліку процентів, належних до сплати на кінець звітного періоду за договорами позики [36].

Виникнення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги відображає суму грошових коштів, яку має сплатити підприємство своїм кредиторам в результаті її погашення. В умовах фінансової кризи договори між

підприємствами укладаються на нетривалий період та передбачають погашення зобов'язань протягом тижня чи місяця, а фактично перерахування коштів затягується до 6-8 місяців. Такі відносини псуєть стосунки підприємств з кредиторами, підривають довіру партнерів. Тому доцільно було б при укладанні договорів в одному з пунктів передбачити коригування суми зобов'язання на індекс інфляції. Отже, при виникненні зобов'язання підприємство-боржник буде прагнути якнайшвидше його погасити, щоб уникнути зайвих витрат коштів при швидких темпах інфляції. Своєю чергою, кредитори будуть впевненіше почувати себе на ринку у зв'язку з швидким поверненням оборотних коштів, які знову можна залучити в обіг. Прийняття такої умови, на нашу думку, є вигідним як для покупців, так і для продавців товарів, робіт, послуг. Зокрема, покупець, отримуючи товар, не сплачує за нього відразу, а погашає заборгованість пізніше з коригуванням на індекс інфляції. У цьому випадку йому не потрібно брати позику для купівлі товару, адже можна вважати, що підприємство-продавець позичило кошти підприємству-покупцю, тобто зобов'язання будуть оцінюватися шляхом дисконтування наявної заборгованості. Зі свого боку, покупець, витрати якого пов'язані зі сплатою за отримані товари, може віднести на фінансові витрати, тобто прирівняти непогашену суму боргу до позикового капіталу. Для продавця така умова сприяє насамперед реалізації товарів, розширенню ринку збуту, а запізнений платіж він отримує з доходом, скоригованим на індекс інфляції. Отже, кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги доцільно оцінювати за поточною вартістю придбання, оскільки вона враховує чинник інфляції і динаміку цін.

Сьогодні міжнародна практика не дає остаточної відповіді на питання, чи доцільно оцінювати за справедливою вартістю кредиторську заборгованість і чи має така оцінка враховувати власний кредитний ризик компаній.

У літературі побутує твердження, що за ринковою вартістю не буде запроваджений облік таких статей балансового звіту, як довгострокові активи та довгострокові боргові зобов'язання, тобто їх облік вестиметься за первіс-

ною вартістю . Щодо зобов'язань перед бюджетом, то ми пропонуємо оцінювати цей вид заборгованості за сумою погашення. Вчасно не сплачені податки призводять до виникнення пені та застосування штрафних санкцій до підприємства - платника податку, які необхідно відобразити в обліку збільшенням інших витрат операційної діяльності. Якщо ж підприємство погасило заборгованість перед бюджетом, а пеня за прострочення платежу не була нарахована, то у цьому випадку при проведенні аудиторської перевірки виявляється помилка, і підприємство повинно відкоригувати зобов'язання перед бюджетом у складі інших операційних витрат, а зобов'язання перед бюджетом повинні бути збільшені на суму пені.

1.3. Теоретичні підходи до обліку розрахунків з постачальниками, як однієї з найвагомішої складової зобов'язань

Всі суб'єкти господарювання, організації та фізичні особи, метою діяльності яких є одержання прибутку, пов'язані з продажем власної продукції, виконанням робіт (наданням послуг), а отже здійснюють у визначеному порядку розрахунки зі споживачами цінностей, робіт, послуг, тобто з покупцями і замовниками. Посередницькі (торговельні) та інші підприємства одночасно є покупцями і продавцями одних і тих же товарів.

Взаємовідносини і відповідно розрахункові операції з постачальниками та підрядниками починаються з пошуку і вибору їх підприємством.

Розрахунки з постачальниками і підрядниками є взаємними розрахунками підприємств за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги. Вони є переважними, й саме від безперервності та плановірності організації даних розрахунків вирішальною мірою залежить стан усіх розрахунків підприємства, його фінансовий стан та платоспроможність.

Постачальником виступає юридична або фізична особа, яка здійснює поставку товарно-матеріальних цінностей (сировини, матеріалів, палива, бу-

дівельних матеріалів, запасних частин, товарів), надання послуг (подачу електроенергії, газу, води, пари тощо), виконання робіт.

Постачальниками і підрядниками є підприємства, які відвантажують продукцію (виконують роботи, надають послуги) покупцям, тобто по відношенню до постачальників підприємства-споживачі завжди виступають покупцями їхніх товарно-матеріальних цінностей, різноманітних послуг, включаючи отримання електроенергії, газу, пари, води, автопослуг, послуг зв'язку, послуг з переробки матеріальних цінностей тощо [7].

Розрахункові взаємовідносини між постачальниками (підрядниками) і покупцями виникають у процесі господарської діяльності підприємств і цим відносинам, як правило передують укладення договорів (контрактів) купівлі-продажу товарно-матеріальних цінностей, договорів підряду на виконання різних робіт, надання послуг тощо. Це найбільш розповсюджена та важлива основа виникнення зобов'язань, основна форма реалізації товарно-грошових відносин у ринковій економіці.

Договори, угоди, контракти є основними документами, що передбачають права й обов'язки сторін.

Господарський договір є найбільш розповсюдженою і важливою підставою виникнення заборгованості, основною формою реалізації товарно-грошових відносин в ринковій економіці. Отже, обов'язковою умовою укладання договорів має бути максимально точне відображення зобов'язань обох сторін.

З огляду на місце договору в господарській системі та його вплив на бухгалтерську систему обліку в світовій практиці сформувались три напрямки (школи). Погляди вчених різних шкіл на місце договору в бухгалтерському обліку наведено на рис. 1.3.

Рис.1.3. Погляди вчених різних шкіл на місце договору в бухгалтерському обліку

Джерело: [50]

Отож італійські вчені вважають договір одним з об'єктів бухгалтерського обліку.

Найбільш фундаментальним є погляд німецьких учених, які вважають договір намірами до дії в майбутньому.

Оскільки наміри зробити які-небудь дії в майбутньому не впливають на сьогоdnішній фінансовий стан, а в балансі підприємства відображається його сьогоdnішній стан, отже, у балансі угоди не відображаються.

Що стосується американських учених, то вони цю проблему поділили на дві складові: як договір і як угода.

Загалом в Україні має місце загальноприйнята економіко-правова думка щодо місця договору в системі господарської діяльності, тобто як об'єкта бухгалтерського обліку. Цю думку ілюструє рис.1.4.

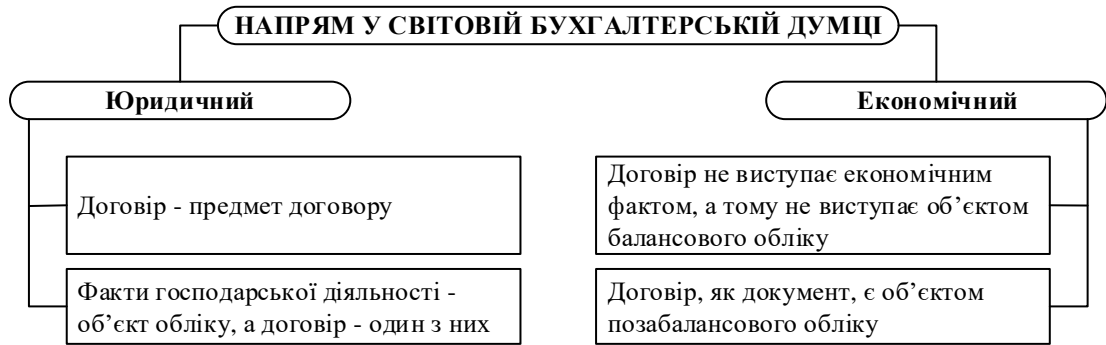

Рис.1.4. Місце договору в бухгалтерському обліку

Джерело: [50]

Для бухгалтерського обліку важливе значення має не сам факт договору, а окремі його елементи, які визначають суть договірних зобов'язань. Загалом виділяємо суб'єктів договору, об'єкти договору та його зміст.

Проілюструємо елементи, які визначають побудову бухгалтерського обліку взаємовідносин за зобов'язаннями (рис.1.5.)

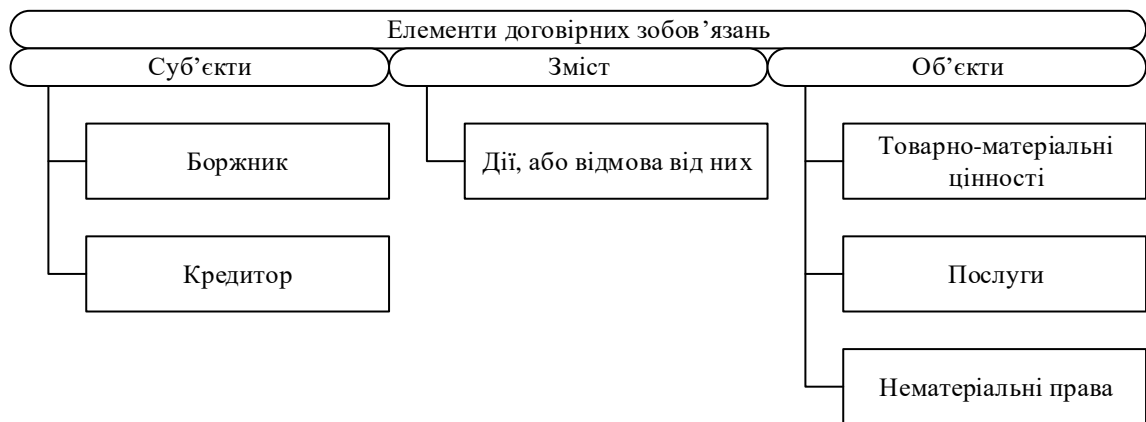

Рис.1.5. Структура договірних зобов'язань

Джерело: [28]

Справа договірного процесу є досить складною, проте на практиці в багатьох випадках, йому приділяють недостатньо уваги. Загалом договірний процес проходить чотири стадії: планування; укладання договору; виконання договору; контроль і аналіз виконання договору.

Для кожної із стадій договірного процесу мають бути визначені конк-

ретні виконавці та їх повноваження і процедури узгодження між різними службами підприємства. Порядок руху документації, пов'язаної з укладанням договорів повинен бути регламентований внутрішніми документами підприємства. Це, на нашу думку слід передбачити в графіку документообороту підприємства, який є додатком до наказу про облікову політику підприємства [38].

Контроль за виконанням договорів слід здійснювати з використанням первинних облікових документів, які є типовими і стосуються паралельно обліку надходження матеріальних цінностей та документів на перерахування грошових коштів [29].

Ото ж такими документами можуть бути: накладні відправника на відпуск товарно-матеріальних цінностей; податкові накладні до товарних документів; журнал обліку вантажів, що надійшли (форма М-1); прибутковий ордер (М-4); акт про приймання матеріалів (М-7); акт про виявлені дефекти устаткування (М-17); платіжні та розрахункові документи; авансові звіти про використання виданої на господарські потреби готівки.

Важливим питанням є дії у випадку невиконання договору чи недоброякісного його виконання. У такому випадку постачальнику виставляють претензію, а якщо вона не буде задоволена у встановленому порядку підприємство має право до завершення строку позовної давності позиватися до суду для вирішення спірного питання.

Отож претензія вимогою з добровільного усунення порушень угоди. Порядок пред'явлення претензії визначено ст. 6 Господарсько процесуального кодексу України [16].

У претензії, як в документі, повинні бути зазначені наступні реквізити:

- повне найменування і поштові реквізити заявника претензії та підприємства, організації, яким претензія пред'являється; дата пред'явлення і номер претензії;

- обставини, на підставі яких пред'явлено претензію; докази, що підтверджують ці обставини; посилання на відповідні нормативні акти;

- вимоги заявника;
- сума претензії та її розрахунок, якщо претензія підлягає грошовій оцінці; платіжні реквізити заявника претензії;
- перелік документів, що додаються до претензії, а також інших доказів.

Документи, що підтверджують вимоги заявника, додаються в оригіналах чи належним чином засвідчених копіях. Документи, які є у другій сторони, можуть не додаватись до претензії із зазначенням про це у претензії.

Претензія підписується повноважною особою підприємства, організації або їх представником та надсилається адресатові рекомендованим або цінним листом чи вручається під розписку.

Відповідно до ст. 7 Господарсько процесуального кодексу України [16] претензія розглядається в місячний строк, який обчислюється з дня одержання претензії.

В тих випадках, коли обов'язковими для обох сторін правилами або договором передбачено право переперевірки забракованої продукції (товарів) підприємством-виготовлювачем, претензії, пов'язані з якістю та комплектністю продукції (товарів), розглядаються протягом двох місяців.

Якщо до претензії не додано всі документи, необхідні для її розгляду, вони витребуються у заявника із зазначенням строку їх подання, який не може бути менше п'яти днів, не враховуючи часу поштового обігу. При цьому перебіг строку розгляду претензії зупиняється до одержання витребуваних документів чи закінчення строку їх подання. Якщо витребувані документи у встановлений строк не надійшли, претензія розглядається за наявними документами.

При розгляді претензії підприємства та організації в разі необхідності повинні звірити розрахунки, провести судову експертизу або вчинити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору.

Підприємства та організації, що одержали претензію, зобов'язані задовольнити обґрунтовані вимоги заявника.

Про результати розгляду претензії заявник повідомляється у письмовій формі (ст. 8 ГПКУ). У відповіді на претензію зазначаються:

а) повне найменування і поштові реквізити підприємства, організації, що дають відповідь, та підприємства чи організації, яким надсилається відповідь; дата і номер відповіді; дата і номер претензії, на яку дається відповідь;

б) коли претензію визнано повністю або частково, — визнана сума, номер і дата платіжного доручення на перерахування цієї суми чи строк та засіб задоволення претензії, якщо вона не підлягає грошовій оцінці;

в) коли претензію відхилено повністю або частково, - - мотиви відхилення з посиланням на відповідні нормативні акти і документи, що обґрунтують відхилення претензії;

г) перелік доданих до відповіді документів та інших доказів.

Коли претензію відхилено повністю або частково, заявникові повинно бути повернуто оригінали документів, одержаних з претензією, а також надіслано документи, що обґрунтують відхилення претензії, якщо їх немає у заявника претензії [16].

Відповідь на претензію підписується повноважною особою підприємства, організації або їх представником та надсилається рекомендованим або цінним листом чи вручається під розписку.

Якщо у відповіді про визнання претензії не повідомляється про перерахування визнаної суми, то через 20 днів після її отримання така відповідь є підставою для примусового стягнення заборгованості державною виконавчою службою в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження» [23]. До заяви про порушення виконавчого провадження додається відповідь боржника, а якщо в ній не зазначено розмір визнаної суми, то додається також копія претензії.

Установи банку зобов'язані приймати розпорядження про безспірне списання коштів і в тих випадках, коли боржник, визнавши претензію, просить з різних причин не стягувати з нього визнану суму.

За необґрунтоване списання у безспірному порядку претензійної суми

винна сторона сплачує другій стороні штраф у розмірі 10 % від списаної суми.

У випадку незадоволення претензії підприємство може подати позовну заяву до господарського суду. Позовна заява подається в письмовій формі і підписується повноважною посадовою особою позивача або його представником, прокурором чи його заступником, громадянином-суб'єктом підприємницької діяльності або його представником.

Позовна заява повинна містити (ст. 54 ГПКУ):

- 1) найменування господарського суду, до якого подається заява;
  - 2) найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб) сторін, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб), ідентифікаційні коди суб'єкта господарської діяльності за їх наявності (для юридичних осіб) або індивідуальні ідентифікаційні номери за їх наявності (для фізичних осіб - платників податків);
  - 2) документи, що підтверджують за громадянином статус суб'єкта підприємницької діяльності;
  - 3) зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці; суми договору (у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні господарських договорів);
  - 4) зміст позовних вимог; якщо позов подано до кількох відповідачів, - зміст позовних вимог щодо кожного з них;
  - 5) виклад обставин, на яких ґрунтуються позовні вимоги; зазначення доказів, що підтверджують позов; обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспоруються; законодавство, на підставі якого подається позов;
  - 6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору якщо такі проводилися;
  - 6) відомості про вжиття запобіжних заходів;
  - 7) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви.
- У позовній заяві можуть бути вказані й інші відомості, якщо вони не-

обхідні для правильного вирішення спору.

З метою підвищення надійності поставок при виборі постачальника чи підрядника потрібно враховувати ряд умов, серед яких: цінова конкурентоспроможність (включаючи витрати на зберігання, транспортування і страхування); умови платежу; гарантійні строки; ремонт і післяпродажне обслуговування; відповідність продукції постачальника стандартам якості; можливість закупівель безпосередньо у виробників або оптовиків; географічне місце розташування; основні види діяльності та фінансовий стан; виробнича потужність та обсяги випуск продукції за останні роки.

Для правильної організації бухгалтерського обліку зобов'язань важливим є визначення моменту виникнення зобов'язання, оскільки юридичні та економічні аспекти цього питання не збігаються.

Так, у момент підписання угоди на поставку товарів виникає юридичне зобов'язання, суть якого полягає в тому, що воно підлягає виконанню у майбутньому. У бухгалтерському обліку таке зобов'язання не знаходить відображення, оскільки воно не є борговим.

У бухгалтерському обліку зобов'язання реєструється лише тоді, коли у зв'язку з ним виникає заборгованість. Як правило, заборгованість виникає після одержання прав використання товарів і послуг. Разом з тим, невиконання укладеної угоди може призвести до штрафних санкцій, заборгованість за якими також має відобразитись у бухгалтерському обліку.

Постачальник оформляє для списання коштів з покупця платіжні вимоги на безакцептне списання коштів, платіжні вимоги-доручення.

Слід зазначити, що розрахункові взаємовідносини між постачальниками та підрядниками нерідко відбуваються на підставі товарообмінних договорів, тобто між контрагентами відбувається товарний обмін - господарська операція, яка передбачає проведення розрахунків за товари (роботи, послуги) у будь-якій формі, іншій, ніж грошова, включаючи будь-які види заліку та погашення взаємної заборгованості, в результаті яких не передбачається за-

рахування коштів на рахунки продавця для компенсації вартості таких товарів (робіт, послуг).

Організація обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками повинна забезпечити:

- своєчасну перевірку розрахунків з постачальниками та підрядниками;
- попередження прострочи кредиторської заборгованості.

Порядок та форми розрахунків між постачальником та покупцем визначаються в господарських договорах. Це найбільш розповсюджена і важлива основа виникнення зобов'язань, основна форма реалізації товарно-грошових відносин в ринковій економіці. [14]

Таким чином, розрахунки з постачальниками і підрядниками можуть здійснюватися покупцями (замовниками) шляхом заліку взаємної заборгованості у разі, коли покупець (замовник), у свою чергу, виступає постачальником (підрядником) товарів (робіт, послуг) своєму постачальникові (підрядникові). Господарським Кодексом України передбачено момент припинення зобов'язань у разі заліку зустрічної однорідної вимоги, за якою термін виконання настав, або не зазначений, або визначений моментом затребування. Для виробництва заліку необхідно, щоб вимоги були зустрічними, тобто такими, які витікають з різних двох зобов'язань між двома особами з тим, щоб той, хто є боржником одного, був кредитором іншого. Наявність перелічених умов дає право будь-якій із сторін провести залік у сумарному вираженні, заявивши про це іншій стороні.

Крім заліку взаємної заборгованості, підприємства можуть виконати зобов'язання перед своїми постачальниками і підрядниками шляхом переведення боргу на інші підприємства за згодою постачальника (підрядника). Платежі одного клієнта за рахунок коштів іншого клієнта чинним законодавством не допускаються, за винятком випадків поступки вимоги і переведення боргу відповідно до Господарського кодексу України [15].

При переведенні боргу в зобов'язанні замінюється боржник. Переведення боргу на нового боржника можливе тільки за згодою кредитора (пос-

тачальника, підрядника). Переведення боргу оформляється письмовим договором, який підписується трьома сторонами.

Постачальник (підрядчик), якщо йому це вигідно, може в розрахунках із замовником користуватися правом поступки вимоги, і тоді замовник буде вести розрахунки з новим кредитором. Така передача прав за зобов'язанням новому кредитору супроводжується укладенням письмового договору між колишнім і новим кредитором. Для підтвердження права передачі поступки вимоги згода боржника не обов'язкова, оскільки для нього не суттєво, кому виконувати обов'язок, що лежить на ньому, однак він повинен бути сповіщений про те, що вимога передана новому кредиторові [5].

Покупці та замовники відповідно до договору купівлі-продажу та інших договорів можуть здійснювати розрахунки шляхом попередньої оплати продукції, що купується, робіт, що виконуються, послуг, що надаються. Авансові платежі широко поширені у практиці розрахунків: підприємств зв'язку - за послуги зв'язку, будівельних організацій - за виконання будівельних робіт, проектно-дослідницьких організацій - за виготовлення проектно-технічної документації, науково-дослідних і конструкторських організацій - за науково-дослідні роботи.

Покупці продукції, товарів (робіт, послуг) зобов'язані виконувати договірні умови проведення розрахунків по відповідних договірних сумах і у встановлені терміни, однак можуть виникнути непередбачені обставини, які перешкоджають своєчасному виконанню зобов'язання або виконанню їх взагалі. Такими обставинами можуть бути [41]: тимчасова або стійка фінансова неплатоспроможність; банкрутство; форс-мажорні обставини.

РОЗДІЛ 2

СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ

2.1. Коротка характеристика діяльності Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства

Кам'янець-Подільська швейна фабрика організована в червні 1931 року на базі швейної майстерні «Червоний швейник», заснованої при комітеті по боротьбі з безробіттям в 1921 році. Основними виробами підприємства в 1931 році були: бавовняні чоловічі пальто, бавовняні брюки, чоловічі сорочки, жіночі плаття і блузи.

Зараз підприємство розташоване за адресою м.Кам'янець-Подільський, проща Вірменський ринок, 8.

Виробнича потужність підприємства складає 16,0 тис.костюмів на місяць при однозмінному режимі роботи і загальній кількості 585 чол.

Наслідуючи традиції попередніх поколінь фахівців, використовуючи накопичений ними багатогранний досвід, Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство випускає широкий асортимент чоловічого та жіночого одягу: пальто, костюми, жакети, піджаки, брюки, спеціалізуючись на чоловічому одягу. У своєму виробництві підприємство використовує тканини та комплектуючі від провідних європейських виробників. Фахівці підприємства гнучко реагують на нові тенденції моди.

Впродовж ряду років фірма здійснює прямі експортні поставки за кордон: ТОВ «Швейна Індустрія Філотранно» Італія, «Украков-вест», Бельгія.

Підприємство успішно досягає своєї основної мети - випуск якісного одягу, яка задовольняє смаки як прихильників модного стилю, так і завжди актуального класичного.

Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство очолює директор, якому підпорядковуються головний інженер, бухгалтерський відділ, економічний відділ і відділ кадрів. Кожному з даних відділів підпорядковується ціла низка працівників.

Така структура управління завдяки своїй ієрархічності забезпечує швидку реалізацію управлінських рішень, сприяє спеціалізації і підвищенню ефективності роботи функціональних служб. Кожен керівник певного відділу відповідає за роботу всього цеху чи потоку. Він зобов'язаний слідкувати за дисципліною праці і створювати гарну атмосферу у колективі. Така висока організація керівників різних відділів сприяє високоефективній і продуктивній праці на підприємстві.

Таблиця 2.1 висвітлює основні економічні показники діяльності підприємства.

Таблиця 2.1

**Економічні показники діяльності
Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від 2015 р., +/-	2017 р. в % до 2015 р.
Вартість основних виробничих фондів (первинна вартість), тис.грн.	5649	6152	6506	857	115,2
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,2275	0,2542	0,2634	0,0360	X
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,7725	0,7458	0,7366	-0,0360	X
Оборотні кошти, тис.грн.	2877	3474	3150	273	109,5
Вартість виробничих запасів, тис.грн.	180	217	189	9	105,0
Дебіторська заборгованість за товари роботи і послуги, тис.грн.	14	1330	349	335	2492,9
Власний капітал, тис.грн.	2778	2038	2248	-530	80,9
Зобов'язання, тис.грн.	1443	3080	2695	1252	186,8
Кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, тис.грн.	363	241	439	76	120,9
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	18259	24059	27615	9356	151,2
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	14127	19249	23656	9529	167,5
Адміністративні витрати, тис.грн.	2200	3592	2843	643	129,2
Витрати на збут, тис.грн.	361	503	666	305	184,5
Валовий прибуток, тис.грн.	4132	4810	3959	-173	95,8
Чистий прибуток (збиток), тис.грн.	1867	429	211	-1656	11,3
Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	341	341	341	0	100,0

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Матеріальна база підприємства перебуває в задовільному стані.

Звернувши увагу на наявність власних основних засобів (табл. 2.1, рис.2.1), можна відмітити, що первісна вартість основних засобів підприємства неухильно, з року в рік, зростає. Так в аналізованому періоді вона зросла на 857 тис.грн. (або на 15,2 %) і склала на кінець 2017 р. 6506 тис.грн.

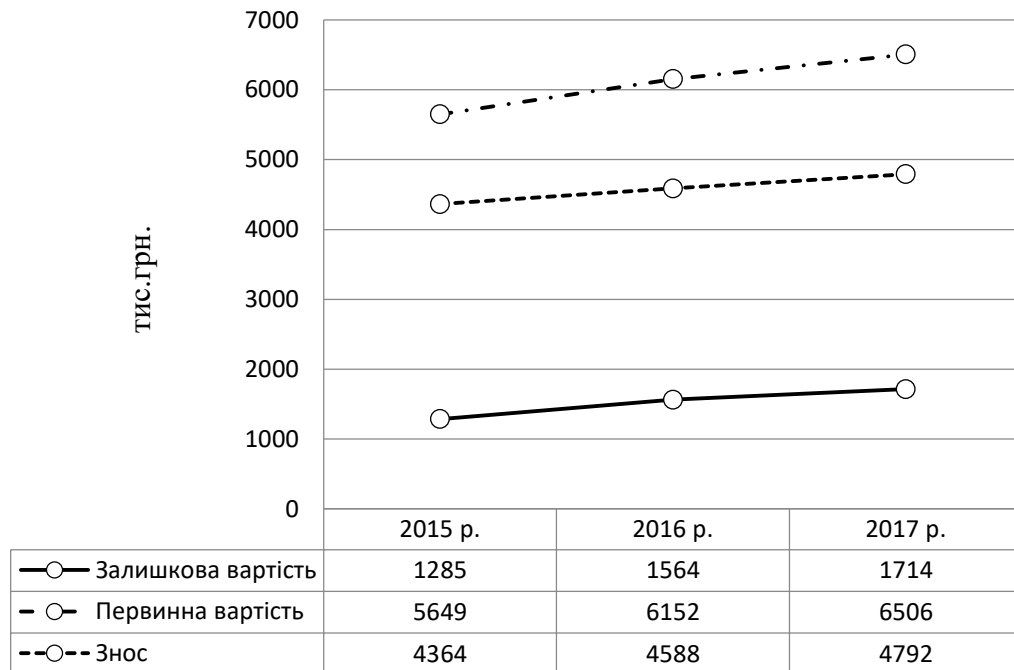

Рис.2.1. Динаміка вартості основних засобів

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

При цьому придатність даних основних засобів викликає тривогу адже в 2017 р. коефіцієнт придатності склав лише 0,2634 пункти (при бажаному нормативі більше 0,5). Проте в цій ситуації позитивним моментом є певний ріст в динаміці даного показника.

Причин такої ситуації досить багато і однією з них є той факт, що підприємство розташоване в історичному центрі міста, що ускладнює проведення реконструкції та модернізації основних засобів, зокрема приміщень, які збудовані ще у 19 ст.

Щодо виробничого обладнання, то воно поступово оновлюється, і усі проведені капітальні вкладення впродовж останніх років стосувалися саме цієї групи основних засобів.

Звернем увагу на динаміку фінансових результатів його діяльності (табл. 2.1, рис.2.2).

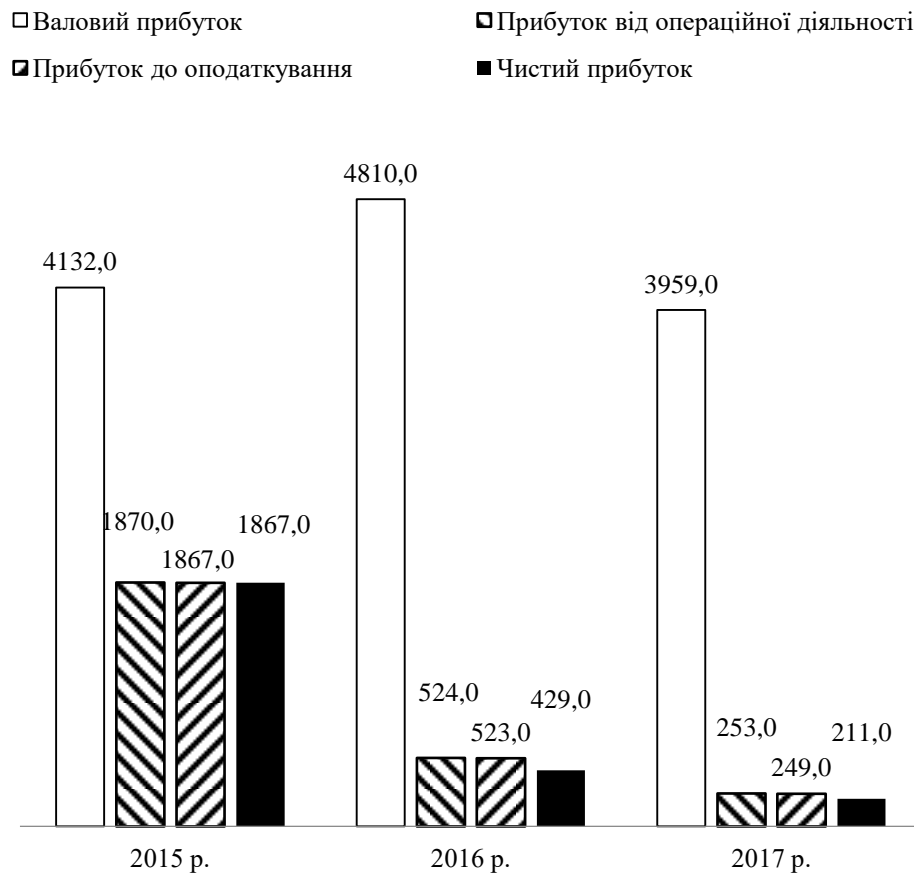

Рис.2.2. Динаміка фінансових результатів діяльності, тис.грн.

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство є прибутковим, проте спостерігаємо поступове зниження результатів його діяльності.

Так за аналізований період сума валового прибутку знизилась з 4132 тис.грн. в 2015 р. до 3959 тис.грн. в 2017 р.

Це в свою чергу спричинило зниження прибутку від операційної діяльності відповідно з 1870 тис.грн. до 253 тис.грн. Крім того варто зазначити, що такій динаміці сприяло і суттєве зростання адміністративних витрат на 29,5 % та витрат на збіт – на 84,5 відсотків відповідно.

Сума чистого ж прибутку зменшилась на 1656 тис.грн. (або на 88,7 %) і за результатами 2017 р. становила 211 тис.грн. проти 1867 тис.грн. в базис-

ному 2015 р.

Такі тенденції повинні викликати занепокоєння в керівництва підприємства.

Разом з тим виявлення змін в тенденціях фінансових результатів є недостатнім. Велике значення має оцінка взаємозв'язку фінансового результату з показниками рентабельності.

Адже дохідність підприємства характеризується абсолютними й відносними показниками. Абсолютний показник дохідності - це сума фінансового результату (динаміку його ми вже розглянули). Відносний показник - рівень рентабельності, які розглянуті в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Аналіз показників рентабельності
Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від 2015 р., +/-
Коефіцієнт рентабельності основної діяльності	0,3998	0,0853	0,0854	-0,3145
Коефіцієнт рентабельності реалізації	0,2263	0,1999	0,1434	-0,0829
Операційна рентабельність продаж	0,1023	0,0178	0,0076	-0,0946
Коефіцієнт рентабельності активів	0,2925	0,2499	0,1674	-0,1251
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,7753	0,2002	0,1877	-0,5876

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Показники рентабельності діяльності Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства із зменшенням сум фінансових результатів погіршились і перебувають на досить низькому рівні, що безперечно не сприяє подальшому розвитку підприємства.

Так в аналізованому періоді стрімко знизився рівень рентабельності основної діяльності (на 31,45 відсоткових пункти) і склав за результатами 2017 р. лише 8,54 % проти 39,98 % у 2015 році.

Ще більша негативна тенденція спостерігається в динаміці рівня рентабельності власного капіталу який за результатами 2017 р. склав 18,77 % проти 77,53 % в 2015 році.

Якщо керівництво підприємства не прийме радикальних мір до виправлення ситуації то в недалекому майбутньому можна очікувати зниження результативності роботи до нуля.

Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство впродовж 2015 – 2017 років було досить високоліквідним (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Аналіз показників ліквідності
Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від 2015 р., +/-
Робочий капітал	1434,0	394,0	455,0	-979,0
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,9938	1,1279	1,1688	-0,8249
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,0083	0,8130	0,8924	-0,1159
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,7415	0,2834	0,6293	-0,1122
Коефіцієнт маневрування власних оборотних коштів	0,7462	2,2157	3,7275	2,9813
Частка оборотних коштів в активах	0,6816	0,6788	0,6371	-0,0445
Частка запасів в поточних активах	0,4261	0,1733	0,1886	-0,2376
Частка чистих оборотних активів у покритті запасів	1,1697	0,6545	0,7660	-0,4037

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Воно могло досить легко перетворювати свої активи у грошові кошти для покриття всіх необхідних платежів з настанням термінів їхньої сплати. Однак, в загальному, у динаміці дані показники знизились.

Так коефіцієнт поточної ліквідності в 2017 р. становив 1,1688 пунктів (при оптимальному значенні 2-2,5) проти 1,9938 пунктів в 2015 р. знизившись при цьому на 0,8249 пунктів.

Разом з тим коефіцієнти швидкої та абсолютної ліквідності в аналізованому періоді знаходяться в рамках оптимальних значень а в окремих роках навіть перевищують їх.

Важливою характеристикою фінансового стану будь-якого суб'єкта господарювання є його фінансова стійкість, тобто забезпеченість його запасів і витрат джерелами коштів для їх формування.

Такі показники розраховані нами по Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємству та наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Аналіз фінансової стійкості
Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від 2015 р., +/-
Коефіцієнт незалежності власного капіталу	0,6581	0,3982	0,4548	-0,2034
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,3419	0,6018	0,5452	0,2034
Коефіцієнт фінансової залежності	1,5194	2,5113	2,1988	0,6794
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,9252	0,6617	0,8341	-1,0910
Коефіцієнт заборгованості	0,5194	1,5113	1,1988	0,6794
Коефіцієнт маневреності власних коштів	0,5162	0,1933	0,2024	-0,3138
Коефіцієнт інвестування	2,0670	1,2397	1,2531	-0,8139

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Як і в попередніх групах показників фінансового стану показники фінансової стійкості досліджуваного підприємства погіршилися.

Так суттєво зросла концентрація позикового капіталу і склала в 2017 р. 0,5452 пунта (або 54.52 %) проти 0,3419 пунктів в 2015 р., що призвело до адекватного зниження протилежного показника – коефіцієнта незалежності власного капіталу, який складає за результатами 2017 р. лише 0,4548 пунктів.

Майже у двічі зріс у досліджуваному періоді коефіцієнт заборгованості з 0,5194 пунктів в 2015 р. до 1,1988 пунктів у звітному 2017 р.

На половину також знизилась коефіцієнти маневреності власних коштів та інвестування.

Викладене свідчить, що Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство має тенденцію до втрати фінансової незалежності.

Проте незважаючи та негативні тенденції вищенаведених показників фінансового стану показники ділової активності підприємства мають позитивну динаміку табл. 2.5.

Ділова активність – характеризує рівень ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, які впливають на фінансовий результат

діяльності підприємства. У фінансовому аспекті виявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів.

Таблиця 2.5

**Аналіз ділової активності
Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства**

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. від 2015 р., +/-
Коефіцієнт оборотності активів	3,9103	4,7822	11,1711	7,2608
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	18,1141	20,5632	77,8984	59,7844
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	8,0738	8,3321	20,4935	12,4197
Коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів	19,9770	40,2324	92,9798	73,0028
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	7,5826	11,2268	24,5685	16,9859
Коефіцієнт оборотності основних засобів	3,0945	3,8014	8,4891	5,3946
Коефіцієнт оборотності засобів	5,7645	7,2851	17,5892	11,8247

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

На фоні попередніх показників рівень коефіцієнтів оборотності на досліджуваному підприємстві виглядає надзвичайно високим.

Найбільш суттєві зміни спостерігаємо в динаміці коефіцієнту оборотності матеріально-виробничих запасів який в 2017 р. склав 92,9798 пунктів проти 19,977 пунктів в 2015 р.. Аналогічна ситуація і з коефіцієнтом оборотності дебіторської заборгованості, який зріс на 59,7844 пунктів сягнувши в 2017 р. 77,8984 пункти.

Інші коефіцієнти оборотності також суттєво покращились.

В загальному фінансовий стан досліджуваного підприємства вважаємо задовільним.

Щодо загальної характеристики організації бухгалтерського обліку на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві можна відмітити наступні моменти.

У відповідності з Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» на досліджуваному підприємстві створено власну бухгалтер-

ську службу, яку очолює головний бухгалтер.

Згідно з пунктом 7 статті 8 цього Закону України головний бухгалтер або особа, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку підприємства: забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних принципів бухгалтерського обліку, складання та подання у встановлені терміни фінансової звітності; організовує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій; бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних із недостачею і відшкодуванням втрат від недостачі, крадіжки і псування активів підприємства; забезпечує перевірку стану бухгалтерського обліку у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах підприємства.

В підпорядкуванні головного бухгалтера Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства знаходиться його заступник та два рядові бухгалтери. Крім того до складу бухгалтерської служби входить розрахунковий відділ, каса.

На підприємстві використовується журнально ордерна форма обліку з елементами автоматизації з перспективою створення автоматизованої системи бухгалтерського обліку.

2. 2 Організація первинного обліку зобов'язань перед постачальниками і підрядниками

В процесі фінансово-господарської діяльності Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства виникають господарські зв'язки і розрахункові відносини з постачальниками матеріальних цінностей і послуг.

До числа постачальників на підприємстві відносяться юридичні і фізичні особи, які здійснили поставку виробничих запасів, малоцінних і швидкозношуваних предметів, необоротних активів чи інших цінностей. До підрядників юридичні та фізичні особи, які виконали ремонтні чи інші роботи.

В результаті взаємодії з постачальниками і підрядниками Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства виникають зобов'язання внаслідок фактичного отримання підприємством матеріалів, товарів, робіт чи послуг, які слід оплатити в майбутньому.

Етапи організації бухгалтерського обліку тісно пов'язані між собою та повністю залежать від якості первинних даних, відображених в документах.

Облік розрахунків з постачальниками є важливим елементом у системі бухгалтерського обліку на даному підприємстві. До основних завдань цього обліку відносять:

- формування повної й достовірної інформації про стан розрахунків з постачальниками й підрядниками за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги, необхідної користувачам бухгалтерської звітності;
- забезпечення інформацією, необхідної користувачам бухгалтерської звітності для контролю за дотриманням законодавства України при здійсненні організацією господарських операцій і їхньою доцільністю, наявністю й рухом майна й зобов'язань, використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів відповідно до затверджених норм, нормативами й кошторисами;
- контроль за дотриманням форм розрахунків, установлених у договорах з постачальниками й покупцями;
- контроль за станом дебіторської й кредиторської заборгованості;
- своєчасна звірка розрахунків з дебіторами й кредиторами для виключення простроченої заборгованості;
- контроль за виконанням плану надходження товарів;
- контроль виконання договірних зобов'язань постачальниками по кількості (обсягу), асортиментам, якості, строкам поставок товарів;
- контроль за правильним визначенням кількості, якості, цін, вартості ТМЦ, що надійшли, своєчасне і якісне оформлення документів на них. Від цього залежить обґрунтування і своєчасне пред'явлення претензій постачаль-

нику або транспортним організаціям за недопоставку, за зниження їхньої якості в порівнянні із зазначеною у документах постачальника;

- контроль за своєчасним і повним оприбуткуванням ТМЦ (що надійшли), матеріально-відповідальними особами;

- контроль за здійсненням своєчасних і правильних розрахунків з постачальниками.

Слід зазначити, що розрахунки з постачальниками є кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги за умов наступної оплати або іншого погашення зобов'язань. У випадку здійснення передоплати в бухгалтерському обліку виникає дебіторська заборгованість з авансів одержаних.

Обов'язковою умовою чіткої організації бухгалтерського обліку на підприємствах є забезпечення відображення кожної господарської операції у відповідних документах.

Початковою стадією облікового процесу, на якій відбувається фіксування господарської операції в первинному документі, її зміна та реєстрація, є організація первинного обліку.

Взаємовідносини підприємства з постачальниками та підрядчиками регулюються раніше укладеними договорами. Договором поставки визнається такий договір купівлі-продажу, за яким продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати в обумовлений термін вироблені чи придбані ним ТМЦ покупцю. Це правовий документ, що визначає також права та обов'язки сторін. В ньому наводять таку інформацію: адреси сторін, предмет договору (найменування й кількість товару), ціна, умови й строки поставки, порядок розрахунків, відповідальність сторін за порушення умов договірних зобов'язань та ін.

Обов'язковою умовою укладання договорів має бути максимально точне відображення зобов'язань обох сторін.

Відповідальність за своєчасну і якісну підготовку необхідних матеріалів та оформлення договірних відносин, а також облік, реєстрацію, зберігання договорів на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві

емстві покладено на економіста, відповідальну за підготовку і оформлення договірних відносин відповідно до покладених на неї функцій.

Договори не є бухгалтерськими документи, але вони є початком подальшої роботи. Бухгалтер підприємства візує всі угоди, одночасно здійснюючи перевірку правильності їх складання: повнота викладення умов угоди, які повинні бути конкретизовані в частині строків виконання зобов'язань; вимоги до якості товару, способу доставки; відповідальність сторін за порушення умов угоди; порядок оформлення виконання зобов'язань, фінансових гарантій, що забезпечують виконання умов угоди.

Порядок проходження документації, пов'язаної з укладанням договорів на підприємстві, встановлено відповідним наказом директора підприємства.

З метою підвищення надійності поставок при виборі постачальника на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві враховують такі умови: цінова конкурентоспроможність (включаючи витрати на зберігання, транспортування і страхування); умови платежу; гарантійні строки; ремонт і післяпродажне обслуговування; відповідність продукції постачальника стандартам якості; можливість закупок безпосередньо у виробників або оптовиків; місце розташування; основні види діяльності та фінансовий стан; виробнича потужність та обсяги випуску продукції за останні роки.

Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. З метою відображення в обліку зобов'язання повинні бути достовірно оцінені. Відповідно до вимог діючого законодавства на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві поточні зобов'язання оцінюються та відображаються в звітності за сумою погашення.

В обліку визнання зобов'язань під час придбання підприємством матеріальних і нематеріальних цінностей, послуг здійснюється з дотриманням принципу відповідності. Для цього використовується метод нарахування, дотримання якого, з погляду визнання зобов'язань стосовно до своїх кредиторів, потребує від Кам'янець-Подільського колективного швейного підпри-

емства правильного визначення моменту переходу права власності на відповідні цінності або моменту отримання послуг. Саме на момент переказу права власності, який визначається, наприклад: умовами договору, за відсутності одночасного розрахунку у грошовій формі з постачальниками та підрядниками виникають зобов'язання за отримані активи.

В загальному процес взаємовідносин між Кам'янець-Подільським колективним швейним підприємством та постачальниками можна уявити у вигляді опсєрограми (табл. 2.6)

Таблиця 2.6

Опсєрограма руху документів по розрахунках з постачальниками на Кам'янець-подільському колективному швейному підприємстві

Операція	Постачальник	Банк	Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство			
			директор	бухгалтер	уповноважений	МВО
1. Попередній огляд товару та прийняття рішення про його придбання	←					
2. Укладання договору на поставку	←	→		→		
3. Виписка на основі договору поставки рахунку-фактури на поставку товару	↓					
4. Передача рахунку-фактури в бухгалтерію для перерахування коштів				→		
5. Узгодження сум на оплату з директором підприємства			←	←		
6. Підготовка документів на оплату та перерахування коштів					→	
7. Після підтвердження надходження грошей постачальник виписує накладну та передає її разом ТМЦ експедитору						←
8. Здача ТМЦ на склад з підтверджуючими документами						
9. Здача звіту завідуючим складом в бухгалтерію						

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Пояснимо загальну схема закупівлі товарно-матеріальних цінностей має такий вигляд:

- на підприємство постачальника скеровується довірена особа, яка оглядає товар і приймає рішення про його купівлю.
- на основі переговорів між постачальником та покупцем укладається договір.
- на основі повідомлення покупця уповноважена особа підприємства-постачальника виписує рахунок на оплату.
- виписаний рахунок підприємства-покупця передається в бухгалтерію з розпорядником надписом.
- Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство передає в обслуговуючий банк розпорядження на перерахування коштів зі свого рахунку на рахунок постачальника відповідно до виписаного рахунку-фактури.
- отримання підприємством-продавцем виписки банку, яка підтверджує надходження коштів на його банківський рахунок.

Після перелічених операцій, залежно від умов договору, на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві можливі такі варіанти розвитку подій:

- отримання ТМЦ після повної оплати його вартості;
- одержання всієї партії ТМЦ після його часткової оплати;
- отримання частини партії ТМЦ в міру їх оплати. У такому разі час від часу між підприємствами має проводитися звіряння (терміни встановлюються в договорі).

Розглянемо більш детально які документи складаються на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві.

Так, документи з надходження ТМЦ (докази, письмові свідчення, підтверджувальне право на здійснення операцій або факту здійснення) можна поділити на три групи:

- документи, що засвідчують кількість і якість, до них відносять рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні, специфікації, серти-

фікати, якісні посвідчення;

- розрахункові: платіжні доручення та ін.
- транспортні документи: вантажні квитанції.

Конкретно на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві поставка матеріальних цінностей може здійснюватися: працівником підприємства - довіреною особою; підприємством-постачальником (яке згідно з укладеним договором, доставляє товар на склад покупця); зобов'язання щодо поставки товару на склад покупця бере на себе транспортна організація (перевізник).

В першому випадку на складі постачальника представник Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства пред'являє довіреність та документ, що засвідчує його особу. Довіреність видається працівникові за розпорядженням директора. Виписана довіреність дійсна протягом 10 днів.

В ній вказують:

- найменування підприємства-одержувача і його адреса;
- ідентифікаційний код;
- найменування підприємства-платника і його адреса;
- номер розрахункового рахунку, найменування і код (МФО) банку;
- дата видачі і дата, до якої довіреність дійсна;
- кому видана довіреність: посада і прізвище, ім'я та по батькові;
- документ, що засвідчує особу працівника, на якого випишується довіреність, його серія, номер, дата видачі, ким виданий;
- назва організації-постачальника, від якої повинні бути отримані цінності;
- номер і дата документа, на підставі якого одержують цінності;
- перелік цінностей, які належить одержати, їх найменування, одиниці вимірювання і кількість.

Відпускаючи цінності із складу, постачальник випишує накладну-вимогу на відпуск матеріалів, із зазначенням номеру довіреності, дати її видачі, а також найменування товару, його кількість. Якщо ТМЦ доставляється

автотранспортом, то оформляється товарно-транспортна накладна. Якщо постачальник є платником ПДВ, він виписує покупцю ще й податкову накладну.

Після відпуску матеріалів довіреність та другий примірник накладної здається в бухгалтерію постачальника, а потім передаються довіреній особі.

Доставлені довіреною особою на склад матеріали оприбутковуються на склад прибутковим ордером, а також реєструються в «Журналі обліку вантажів».

Довірена особа зобов'язана не пізніше від наступного дня після оприбуткування цінностей надати працівникові, який виписує довіреності, документи про придбання та оприбуткування матеріалів на складі.

Рахунок-фактура підписується керівником і головним бухгалтером постачальника, а також особою відповідальним за відпуск товарів і скріплюється печаткою організації. У рахунку-фактурі не допускаються підчищення й помарки. Виправлення завіряють підписом керівника й печаткою підприємства постачальника із вказівкою дати виправлення.

У другому випадку доставки ТМЦ, вартість доставки є включеною у вартість цінностей одразу і тому в рахунку-фактурі окремо не виділяються.

Якщо цінності доставляються сторонньою транспортною організацією на Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство, то з нею укладається договір на перевезення. При цьому також оформляється товарно-транспортна накладна. Відображаючи в оформлених документах факт перевезення цього виду цінностей, у вартість придбаного товару включають вартість транспортних послуг перевізника.

Для розрахунків з постачальником за отримані товарно-матеріальні цінності Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство переважно використовує платіжне доручення, за яким обслуговуючий банк перераховує кошти на рахунок постачальника, в окремих випадках використовувалась готівкова форма оплати.

Супровідні й розрахункові документи, виписуються в декількох примі-

рниках: постачальникові, одержувачеві товару, інші передаються у відповідні банки для оплати вартості товарів, тари, робіт, послуг.

У певних випадках разом з супровідними документами виписуються специфікації, акти звірки, акти здачі-приймки виконаних робіт, пакувальні ярлики, які характеризують якість товару, кількість місць і інші пункти умов договорів поставки. При відсутності транспортних і інших супровідних документів приймання товарів оформляється спеціальним прийомним актом фактичної наявності товарів, що виписується в 2-х примірниках і в якому робиться оцінка про відсутність документів. Один примірник направляється постачальникові, другий - використовується підприємством для обліку товарів.

Перевірені документи передають керівникові підприємства для акцепту (згоди на оплату), або відмови від акцепту повністю або частково, із вказівкою суми й мотиву відмови.

При одержанні послуг, прийнятті виконаних робіт підставою для здійснення розрахунків є підписаний замовником - Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство - Акт виконаних робіт, наданих послуг, в якому зазначають обсяги виконаних робіт, вартість та ін.

У разі виявлення у пункті прибуття ТМЦ невідповідності кількості прийнятих кількості, зазначеній у транспортних документах, складається акт. На підставі акта Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство може у встановлені строки пред'явити продавцю претензію, а якщо є можливість покласти відповідальність на перевізника, то претензія пред'являється йому. Покупець сплачує фактично отримані товари, а на суму нестачі понад норми природних втрат виставляється претензія.

Виявлені в процесі приймання товарів розбіжності оформлюють відповідними документами у встановленому порядку і у відповідні строки. З цією метою на підприємстві складають Акт про встановлені розбіжності, який оформлюється комісією з обов'язковою участю матеріально відповідальної особи і представника постачальника.

Наприкінці місяця всі підшиті документи за звітній період на товари, що надійшли на, разом з реєстрами прибуткових документів за місяць, передаються до бухгалтерії, де здійснюється їх обробка та перевірка. Так бухгалтер проводить перевірку фактичної наявності документів з даними відображеними в реєстрі прибуткових документів.

Первинні документи з обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками складені на типових формах. Господарські операції в первинних документах відображаються у відповідності з нормативними актами про документи та документообіг у бухгалтерському обліку.

Отже, на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві основними документами, супровідниками вантажу, є рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні. Основними розрахунковими документами є платіжне доручення, що надається в банк для здійснення платежів.

В цілому весь процес розрахунків з постачальниками і підрядниками включає два етапи: на першому - ведеться первинний облік надходження ТМЦ, послуг, робіт і облік їх оплати; другий - включає в себе формування звітних документів, а саме оборотно-сальдової відомості і журналу-ордеру.

2. 3 Організація синтетичного та аналітичного обліку зобов'язань перед постачальниками та підрядниками

Узагальнити, систематизувати інформацію первинного обліку можна за допомогою ведення аналітичного і синтетичного обліку.

Бухгалтерський облік на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві здійснюється за двома напрямками:

- у ньому подаються узагальнені (синтетичні) показники, в яких об'єднуються разом однорідні активи і пасиви, як спостерігається, наприклад, в балансі;
- для оперативного управління, для контролю за збереженням майна бу-

хгалтерський облік дає докладні (аналітичні) відомості, які детально характеризують стан і рух активів і пасивів підприємства.

Регістри синтетичного та аналітичного обліків операцій - уніфіковані носії інформації у вигляді відомостей, книг, журналів, карток обліку; їх призначення - хронологічне, систематичне чи комбіноване накопичення, групування та узагальнення інформацій з первинних.

На Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві всі записи у регістрах бухгалтерського обліку проводяться на підставі первинних документів, які фіксують факти здійснення господарської операції і розпорядження на їх проведення.

Для отримання показників, різних за мірою деталізації, узагальнення в бухгалтерському обліку використовуються два види рахунків: синтетичні (узагальнені) і аналітичні (деталізовані). Організація аналітичного обліку дозволяє в електронній бухгалтерії простежувати розрахунки з конкретними постачальниками, враховуючи наявність та рух товарно-матеріальних цінностей, виконання договорів. Формування аналітичних даних здійснюється шляхом групування однакових за економічним змістом даних первинних документів у відомостях, з яких підсумки переносяться у відповідні журнали.

Таким чином облік розрахунків з постачальниками і підрядниками здійснюють на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками».

Даний рахунок є основним, балансовим. Виходячи із структури плану рахунків, логічно, даний рахунок повинен бути пасивним, так як рахунки шостого класу формують четвертій розділ пасиву балансу, однак враховуючи той факт, що в різні періоди при розрахунках з постачальниками зобов'язання між сторонами договору можуть протилежно змінюватися, то в інструкції по застосуванню плану рахунків відмічено, що по окремих субрахунках (аналітичних рахунках) до рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» сальдо на кінець місяця може бути не лише кредитовим, але й дебетовим. При цьому такі показники не згортаються, а сальдо синтетичного рахунку визначається розгорнуто, тобто дебетовий залишок показує

суми переоплат (попередніх оплат), а кредитовий – суму заборгованості, яка залишилася несплаченою постачальнику.

Таким чином, рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» можна охарактеризувати як активно-пасивний, який в більшій мірі виступає пасивним.

За дебетом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» показують оплату постачальникам і підрядникам за одержані цінності, спожиті роботи та послуги; списання заборгованості перед постачальниками, її зарахування та інше. За кредитом – виникнення заборгованості за одержані від постачальників та підрядників цінності, роботи і послуги.

З викладеного будову рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» можна зобразити графічно (рис. 2.3).

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

"Розрахунки з постачальниками і підрядниками"

<u>Сальдо початкове</u> Сума переплати постачальникам на початок місяця	<u>Сальдо початкове</u> Сума заборгованості перед постачальниками на початок місяця
<u>Поточні дебетові записи</u> - оплата рахунків постачальника - попередня оплата постачальникам - зарахування заборгованості в порядку бартерного обміну - списання заборгованості по якій минув строк позовної давності та інше	<u>Поточні дебетові записи</u> виникнення заборгованості, на підставі рахунків, перед постачальниками за одержані цінності, роботи і послуги та інше
<u>Дебетовий оборот</u> Сума сума всіх записів здійснених в дебет рахунку протягом місяця	<u>Кредитовий оборот</u> Сума сума всіх записів здійснених в кредит рахунку протягом місяця
<u>Сальдо кінцеве</u> Сума переплати постачальникам на кінець місяця	<u>Сальдо кінцеве</u> Сума заборгованості перед постачальниками на кінець місяця

Рис.2.3. Будова рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» на Кам'янець-Поїдльському колективному швейному підприємстві

Комплекс бухгалтерських записів, які робляться при розрахунках з постачальниками і підрядниками залежить від ряду факторів, зокрема:

- форми розрахунків;
- цвілеве призначення одержаних цінностей;
- строків розрахунків (передування оплати, чи передування відвантаження продукції постачальником).

Так при розрахунках з постачальниками грошовими коштами, можливо два варіанти бухгалтерських записів в залежності від того, яка подія відбулася першою, оплата чи одержання цінностей.

Класичним вважають варіант при якому спочатку оприбутковується товар і при цьому виникає зобов'язання перед постачальником, яке в послідовному погашається грошовими коштами споживача. При цьому складається кореспонденція рахунків, яка наведена в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Відображення надходження цінностей від постачальників, при першій події – оприбуткуванню

№ п/п	Зміст операції	Сума, грн.	Кореспондуючі рахунки	
			Дебет	Кредит
1	Оприбутковано виробничі запаси отримані від постачальників (без ПДВ)	35000	20 «Виробничі запаси»	63 «Розрахунки з постачальниками і пі-

				дрядниками»
2	Відображено суму ПДВ по запасах одержаних від постачальників	7000	641 «Розрахунки за податками»	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»
3	Проведено перерахування коштів постачальникам.	42000	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Слід наголосити, що у випадку відсутності податкової накладної, скажімо, якщо постачальник не є платником податку на додану вартість, або коли наперед відомо про цільове використання запасів (скажімо – пальне для легкового автомобіля, а в цьому випадку підприємство немає права на податковий кредит, так як витрати на придбання такого пального не відносяться до валових витрат підприємства), то з наведеного комплексу проводок випадає проводка під номером 2, а сума по першій проводці буде відображати суму придбаних запасів в повному обсязі, тобто в даному випадку – 42000 гривень.

Дещо зміняться і ускладняться бухгалтерські записи у випадку передумови оплати постачальнику одержанню цінностей від нього. При цьому комплекс бухгалтерських проводок прийме вигляд наведений в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Відображення надходження цінностей від постачальників, при першій події – оприбуткуванню та порівняння її з типовою

№ п/п	Зміст операції	Сума, грн.	Типова кореспонденція		Кореспонденція складена на підприємстві	
			Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1	Здійснено передоплату постачальнику (перераховано кошти)	42000	371 «Розрахунки за виданими авансами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
2	Одночасно по факту здійснення передоплати (за умов наявності	7000	641 «Розрахунки за податками»	644 «Податковий кредит»	641 «Розрахунки за податками»	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»

№ п/п	Зміст операції	Сума, грн.	Типова кореспонденція		Кореспонденція складена на підприємстві	
			Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
	податкової накладної від постачальника) відображається податковий кредит					
3	Відображено надходження цінностей від постачальника	3500 0	20 «Виробничі запаси»	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»	20 «Виробничі запаси»	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»
4	По факту надходження цінностей зараховується сума попередньо перерахованого авансу постачальникам	3500 0	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»	371 «Розрахунки за виданими авансами»	-	-
5	Відображено розрахунки за податковим кредитом з ПДВ	7000	644 «Податковий кредит»	371 «Розрахунки за виданими авансами»	-	-

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

При цьому слід наголосити що складена кореспонденція рахунків на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві відрізняється від типової внаслідок специфіки відображення авансів виданих (про що вже наголошувалось вище), а тому проведено одразу і їх порівняння.

Нажаль при взаємовідносинах з постачальниками і підрядниками приходиться час від часу стикатися з таким неприємним фактом, як недопоставка цінностей чи поставка цінностей нижчої якості та інше. Як відмічалось в попередньому параграфі, в такому випадку при прийманні цінностей складається акт і виставляється претензія. В досліджуваному періоді на підприємстві претензій не виставлялося, тому кореспонденцію рахунків зобразимо без фактичного матеріалу – умовно (табл. 2.9)

Таблиця 2.9

Відображення операцій по претензіях виставлених постачальнику за недопоставку цінностей

№ п/п	Зміст операції	Сума, грн.	Кореспондуючі рахунки	
			Дебет	Кредит
1	Здійснено передоплату постачальнику за матеріальні цінності	6000	63 “Розрахунки з постачальниками і підрядниками”	311 “Поточні рахунки в національній валюті”
2	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	1000	641 “Розрахунки за податками”	644 “Податковий кредит”
3	Оприбутковано виробничі запаси, що фактично надійшли	4500	20 “Виробничі запаси”	63 “Розрахунки з постачальниками і підрядниками”
4	Відображено суму ПДВ виходячи з вартості виробничих запасів, що фактично надійшли	900	644 “Податковий кредит”	63 “Розрахунки з постачальниками і підрядниками”
5	Виставлено претензію постачальнику виробничих запасів за недопоставку	600	374 “Розрахунки за претензіями”	63 “Розрахунки з постачальниками і підрядниками”
Здійснено погашення претензії постачальником шляхом:				
а) до поставки виробничих запасів				
6	Оприбутковано виробничі запаси, що надійшли у рахунок погашення виставленої претензії	500	20 “Виробничі запаси”	374 “Розрахунки за претензіями”
7	Відображено податковий кредит з ПДВ	100	644 “Податковий кредит”	374 “Розрахунки за претензіями”

Продовження таблиці 2.9

№ п/п	Зміст операції	Сума, грн.	Кореспондуючі рахунки	
			Дебет	Кредит
б) повернення коштів				
8	Зараховано на розрахунковий рахунок суму виставленої претензії (часткове повернення авансу)	600	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	374 “Розрахунки за претензіями”
9	Зменшено податковий кредит з ПДВ, що припадає на виробничі запаси, які недопоставлені, методом “червоного сторно”	100	641 “Розрахунки за податками”	644 “Податковий кредит”
Відмова постачальника в задоволенні претензії				
10	Списано суму претензії у	600	944	374

	витрати діяльності		Сумнівні і безнадійні	“Розрахунки за претензіями”
11	Віднесення суми претензії на позабалансовий рахунок до в'яснення питання в арбітражному суді	600	071 “Списана дебіторська заборгованість”	–
12	Зменшено податковий кредит з ПДВ, що припадає на виробничі запаси, які недопоставлені, методом “червоного сторно”	100	641 “Розрахунки за податками”	644 “Податковий кредит”
13	За рішенням арбітражного суду (або з інших причин) постачальником перераховано суму зазначено в претензії	600	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	716 “Відшкодування раніше списаних активів”
14	Припинено позабалансовий контроль заборгованості по відхиленій претензії в наслідок одержання її за рішенням суду (або з інших причин), або по закінченню строку позовної давності, або на виконання арбітражного суду про безпідставність позову	600	–	071 “Списана дебіторська заборгованість”

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Заслуговує на увагу і ще одне питання, це як поступити з неоплаченою дебіторською і кредиторською заборгованістю перед постачальниками по якій минув строк позовної давності, а на підприємстві, на жаль, така заборгованість наявна, зокрема, є суми неоплачені ще з 2014 року, тоді, як строк позовної давності складає три роки.

Тому дану заборгованість потрібно списати. При цьому сума кредиторської заборгованості – відноситься в доходи, тобто в кредит рахунку 71 «Інший операційний дохід». При цьому при необхідності необхідно відсторнувати проводки з виникнення податкового кредиту чи податкових зобов'язань.

Таким чином узагальнивши викладену інформацію про кореспонденцію рахунків при розрахунках з постачальниками і підрядниками, яка більш детально і ґрунтовно висвітлена вище при описі конкретних господарських операцій в розгорнутому вигляді в таблицях, можна зобразити графічно схе-

му кореспонденції по рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» (рис.2.4)

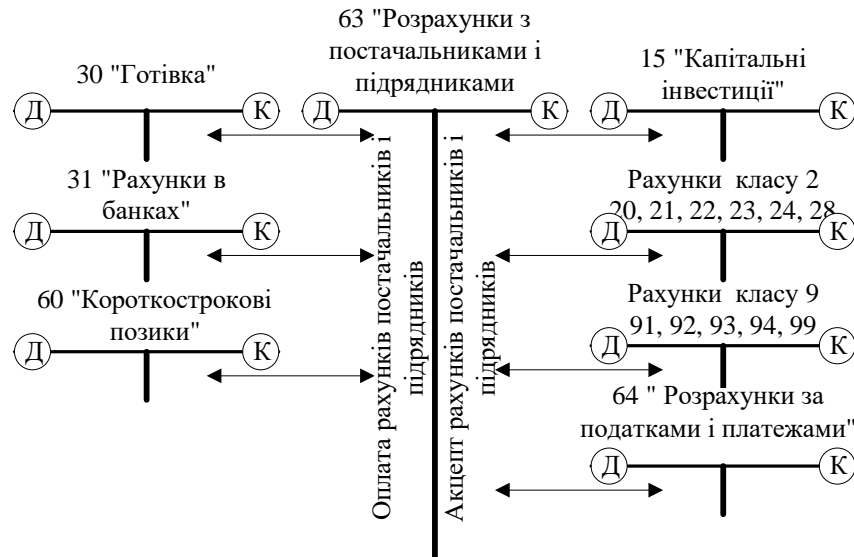

Рис.2.4. Загальна схема кореспонденції по рахунку 63 "Розрахунки з постачальниками і підрядниками" на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Тепер, щодо реєстрів бухгалтерського обліку з відображення розрахунків з постачальниками і підрядниками.

Так загальну схему взаємозв'язку документів та реєстрів з обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками можна охарактеризувати наступним чином (рис. 2.5): інформація з усіх первинних документів на поставку цінностей чи надання послуг та виконання робіт сторонніми організаціями фіксується безпосередньо в журналі ордері № 3 в лівій його частині в розрізі кожного постачальника та в розрізі кожного документу на поставку.

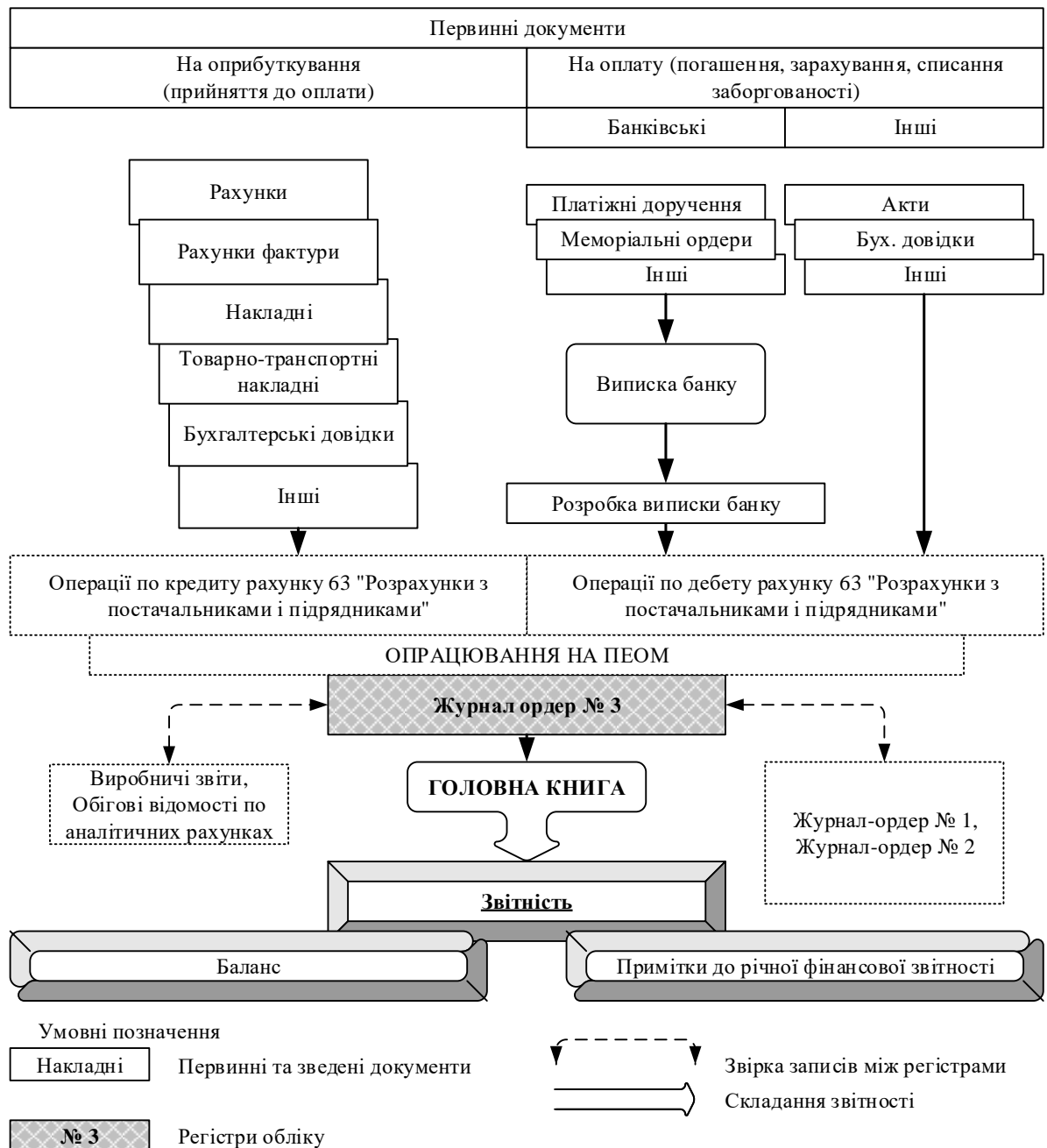

Рис.2.5. Загальна схема взаємозв'язку документів і регістрів бухгалтерського обліку з обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства

Що ж стосується правої частини журналу-ордеру № 3 (дебетові обороти рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками») та інформація сюди заноситься як безпосередньо з первинних документів, як правило це документи бухгалтерського оформлення, так і з накопичувальних доку-

ментів – розробка виписок банку. Підсумкова сторона даної частини журналу-ордеру № 3 звіряється з журналом-ордером № 1 – оплата по банку, оплата готівкою.

Звірені суми оборотів в кінці місяця підлягають перенесенню до Головної книги, на підставі якої складається Баланс.

При цьому журнали-ордера формуються в таблицях Microsoft Excel, а Головна книга виконується вручну.

2.4. Відображення інформації про стан зобов'язань перед постачальниками і підрядниками у фінансовій звітності

Облік зобов'язання розпочинається з факту його визнання, оцінки та фіксування в системі рахунків з подальшим розкриттям у фінансовій звітності, яка має містити всю інформацію про господарські операції, пов'язана з виникненням та погашенням зобов'язань, яка може впливати на рішення, що приймаються на її основі. Це забезпечується завдяки дії принципу повного висвітлення. Інформацію про зобов'язання у фінансовій звітності всіх підприємств узагальнюють в єдиній грошовій одиниці відповідно до принципу єдиного грошового вимірника.

Підсумовуючи основні вимоги до визнання зобов'язань, побудуємо схему яка дасть змогу проаналізувати кожне окреме зобов'язання щодо віднесення його до певного виду та відображення його в звітності (рис. 2.6).

При складанні фінансової звітності всі позиції зобов'язань мають бути переглянуті з погляду виконання умов їх визнання, класифікації та оцінки. Від точності віднесення зобов'язання до певного виду залежить правильна його оцінка, оскільки завдяки їй можна отримати достовірні данні про наявні ресурси підприємства, достовірну звітність і, як результат, ефективно управляти господарською діяльністю. Отже, зобов'язання необхідно оцінювати таким методом, який би не занижував їхню суму.

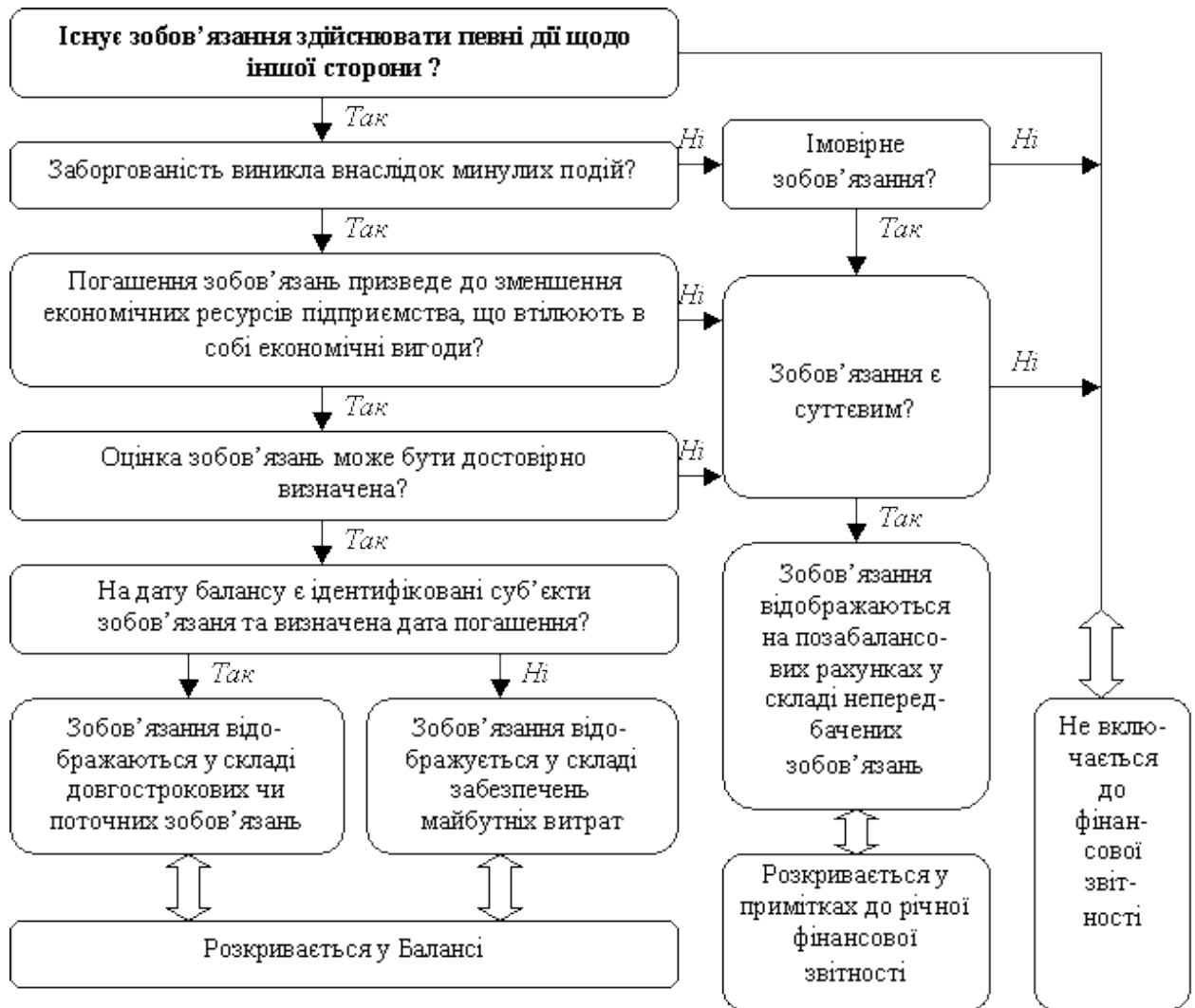

Рис. 2.6. Порядок визначення зобов'язань та їх розкриття у фінансовій звітності

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором на основі НП(С)БО, П(С)БО [41] та за даними підприємства

Таким чином, в практичному аспекті можна сформулювати такі недоліки надання облікової інформації в фінансовій звітності для управлінського персоналу:

- надання облікової інформації в управлінській фінансовій звітності без урахування конкретних проблем системи управління, для вирішення яких потрібен внутрішній звіт, призводить до значних обсягів облікової інформації;

- відсутність єдиного комплексного підходу до впровадження форм управлінської бухгалтерської звітності в межах суб'єкта господарювання;

- надання недостовірної облікової інформації, непридатної для управління.

Урахування визначених типових для підприємства недоліків надання облікової інформації в управлінській бухгалтерській звітності під час створення окремих форм такої звітності сприятиме підвищенню загального рівня її ефективності для системи управління суб'єктом господарювання.

Як відмічалось вище досліджуване підприємство, як і передбачається законодавством здає квартальну і річну фінансову звітність, яка, в тому числі, мстить інформацію про суму зобов'язань постачальникам і підрядникам.

Узагальнена інформація щодо заборгованості відображається в Балансі (форма № 1), яки складається станом на останнє число звітного періоду – кварталу та року. В балансі форми, яка передбачена НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» кредиторська заборгованість перед постачальниками показується по стрічці 1615 пасиву балансу – «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги».

Додатково інформація про заборгованість розкривається в примітках до фінансової звітності. При цьому в п'ятій формі Примітки до річної фінансової звітності додаткової інформації про заборгованість перед постачальниками не розкривають, але підприємства які оприлюднюють фінансову звітність, до яких, зокрема, і належить досліджуване підприємство, додатково в примітках до звітності розкривають певну інформацію яка стосується заборгованості перед постачальниками, що регламентується П(С)БО 11 «Зобов'язання», а саме: сума та строки погашення зобов'язання, яке було виключене із складу поточних зобов'язань відповідно до п. 8 цього Положення (стандарту) з обґрунтуванням причин цього. Тобто даний пункт стосується тієї заборгованості перед постачальниками, яка оформляється довгостроковим векселем з нарахуванням відсотків.

Для підтвердження інформації про суми заборгованості на підприємстві проводиться її інвентаризації, яка здійснюється один раз на рік, але крім

того практикується і додатково взаємна звірка розрахунків, яка оформляється відповідними актами звірок.

При інвентаризації розрахунків на основі бухгалтерських документів перевіряють залишки сум, які є на відповідних рахунках та наявність актів звірок. Потім визначається строк виникнення заборгованості та вивчається питання про можливість стягнення чи сплати тієї чи іншої суми. У випадку виявлення сум по яких минув строк позовної давності – встановлюються винні особи, які допустили дані прорахунки.

Результати інвентаризації розрахунків оформляються Актом інвентаризації розрахунків з покупцями, постачальниками та іншими дебіторами та кредиторами (форма інв.-17).

2.5 Вдосконалення обліку зобов'язань

Управління кредиторською заборгованістю – оптимізація суми заборгованості підприємства перед іншими юридичними та фізичними особами. Управління кредиторською заборгованістю підприємства може бути проведено за допомогою двох основних варіантів: оптимізації кредиторської заборгованості та мінімізації кредиторської заборгованості.

На сьогодні одним з найбільш складних і суперечливих питань є облік і контроль кредиторської заборгованості, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів. Це також підтверджуються наявністю значних обсягів кредиторської заборгованості на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві.

Кредиторська заборгованість дає змогу підприємству певний час користуватись чужими засобами, але в свою чергу це не повинно стати приводом претензій та розриву взаємовідносин з боку інших контрагентів.

Все це вимагає перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків суб'єктів господарю-

вання. Суб'єкти господарювання на перший план висувають вирішення власних проблем, замість виконання фінансових зобов'язань по платежах перед партнерами. Вирішення вищенаведеної складної проблеми багато в чому залежить від вдосконалення бухгалтерського обліку і контролю.

Вважаємо, що додатково на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві бухгалтер з обліку кредиторської заборгованості також повинен слідкувати за станом:

- довгострокової дебіторської заборгованості;
- дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги;
- дебіторської заборгованості за розрахунками;
- витратами майбутніх послуг;
- забезпеченнями наступних виплат і платежів;
- довгостроковими зобов'язаннями;
- поточними зобов'язаннями;
- доходами майбутніх періодів.

Необхідно також своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування; контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями. В умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально одержує лише частину вартості виконаних робіт. Тому необхідно розширити систему авансових платежів.

Також він повинен планувати погашення по зобов'язаннях по статтях бюджету, установлених регламентом. У рамках своєї компетенції і доцільності фахівець може визначати можливі варіанти планування заборгованості, використовуючи як прогнози «Розрахунки з постачальниками», визначаючи відстрочки платежів по конкретних контрактах і «Кредиторська заборгованість минулих періодів», установлюючи графік погашення заборгованості по

клієнтах, так і на основі бізнес-прогноз «Графік фінансування», що є спрощеною формою формування кредиторської заборгованості.

Прогноз призначений для планування величини кредиторської заборгованості і кількості днів її рівномірного погашення, суми авансів і відстрочки поточних платежів по статтях і елементам бюджету.

Основою для складання видаткової частини бюджету руху коштів повинні бути операційні бюджети всіх напрямків діяльності компанії і графік погашення заборгованості, що визначають наступні групи платежів, встановлені в прогнозі «Графік фінансування»:

- планові платежі по усіх видах податків і зборів перед бюджетом і позабюджетними фондами;
- обслуговування кредитів, що містять план виплат по основному боргу і відсоткам;
- витрати по оплаті праці;
- зобов'язання перед постачальниками за матеріали, що поставляються, забезпечення енергоресурсами;
- зобов'язання перед замовниками за виконані роботи;
- фінансування управлінських і комерційних витрат;
- графік інвестиційних виплат за придбання і модернізацію основних засобів;
- інші витрати.

Фінансове планування бюджету, організація керування фінансовими потоками є підставою для складання платіжного календаря підприємства, що є інструментом оперативного планування і складається на невеликий проміжок часу з детально можливою точністю.

Модель управління кредиторською заборгованістю включає наступні складові елементи:

1) статичний та динамічний аналіз формування та погашення кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання та її впливу на величину його грошових потоків;Г

2) обґрунтування доцільності отримання відстрочки оплати рахунків постачальників, а також оптимального терміну такої відстрочки;

3) попередження формування простроченої кредиторської заборгованості та забезпечення, за необхідності, пролонгації кредиторської заборгованості тощо – рис. 2.7.

Рис. 2.7. Основні елементи управління кредиторською заборгованістю на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві

Джерело: узагальнено автором

Отже, в управлінні кредиторською заборгованістю необхідно використовувати особливо продуманий аналітичний механізм у формуванні підходів до такого явища.

Первинним документом щодо розрахунків з постачальниками і підрядниками є договір. В сучасних умовах він є важним об'єктом контролю та регулювання обліку діяльності підприємств.

Вважаємо, що при укладанні договору на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві особливу увагу необхідно приділяти його суттєвим умовам. Головними ознаками суттєвості договору як об'єкта бухгалтерського спостереження є його предмет, ціна, форма розрахунку та санкції при неправомірній поведінці або порушенні умов договору.

Суттєві умови господарського договору відображують інтереси його сторін і можуть бути спільними та особистими. Так, ціна договору виражає спільний інтерес суб'єктів договірних відносин.

Предмет договору втілює в собі особистий інтерес покупця (замовника). Особистим інтересом постачальника (підрядника) є своєчасний розрахунок за продану продукцію, проведені роботи (надані послуги). Це дало підставу для визначення головних ознак суттєвості господарського договору.

Таким чином, суттєві умови – це перелік окремих ознак господарського договору, що виражають інтереси його укладачів та сукупність яких здатна забезпечити перебіг від можливості у дійсність.

Визнання господарського договору об'єктом бухгалтерського обліку потребує розробки способів його відображення у обліковій системі.

Враховуючи викладене, на нашу думку, слід вести на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві облік господарських договорів товарного змісту на рахунках позабалансового обліку 031 “Договірні зобов'язання” та 032 “Договірні права”. Ці запаси відображати на рахунках з моменту набуття договором юридичної сили.

Головною особливістю, яка визначає прийоми та методи відображення господарських договорів на позабалансових рахунках, є врахування такої умови договору, як спосіб оплати: повна передоплата, часткова передоплата, оплата після одержання продукції (табл. 2.10).

Подальші позабалансові операції необхідно реєструвати одночасно зі змінами майнового та фінансового стану підприємства, що виникають внаслідок виконання сторонами договірних зобов'язань, і є підставою для бухгалтерських записів на рахунках 631 “Розрахунки з постачальниками та підрядниками”, 371 “Розрахунки за авансами виданими”.

Запропоновані напрямки дозволять підвищити ефективність обліку кредиторської заборгованості.

Таблиця 2.10

Пропонований порядок відображення договірних відносин з обліку розрахунків з постачальниками (підрядниками) на позабалансових рахунках Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства

Зміст операції	Рахунок “Договірні зобов’язання” 031		Рахунок “Договірні права” 032	
	дебет	кредит	дебет	кредит
1. Спосіб оплати: оплата після одержання продукції				
Укладено договір	-	15000	15000	-
Одержано товар	-	-	-	15000
Здійснено оплату	15000	-	-	-
2. Спосіб оплати: часткова передоплата				
Укладено договір	-	15000	15000	-
Перераховано аванс	5000	-	-	-
Одержано товар	-	-	-	15000
Здійснено остаточний розрахунок	10000	-	-	-
3. Спосіб оплати: повна передоплата				
Укладено договір	-	15000	15000	-
Здійснено передоплату	15000	-	-	-
Одержано товар	-	-	-	15000

Джерело: запропоновано автором

Важливе значення в покращенні організації обліку має кадровий склад та рівень його підготовки.

На досліджуваному підприємстві посадові інструкції відсутні (фактично є застарілі інструкції які були складені на підприємстві на базі якого утворилося досліджуване).

Такий стан справ вважаємо неприпустимим, а тому необхідно внести зміни у вищеназвані інструкції.

При цьому пропонуємо в посадовій інструкції бухгалтера з обліку розрахунків зазначити додатково наступне.

Бухгалтер з обліку розрахунків має наступні завдання та обов'язки. Самостійно і в повному обсязі веде облік розрахункових операцій за прийнятою на підприємстві формою бухгалтерського обліку з дотриманням єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку та з урахуванням особливостей діяльності підприємства і технології оброблення даних. Забезпечує повне та достовірне відображення інформації, що міститься у прийнятих до обліку пе-

рвинних документах, на рахунках бухгалтерського обліку. Бере участь у проведенні інвентаризації активів і зобов'язань, оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства, у перевірках стану обліку у виробничих підрозділах. Готує дані для включення їх до бухгалтерської звітності, здійснює складання окремих її форм, а також форм іншої періодичної звітності, яка ґрунтується на даних бухгалтерського обліку. Забезпечує підготовку оброблених документів, реєстрів і звітності для збереження їх протягом установленого терміну. Бере участь у підготовці пропозицій щодо:

- унесення змін до обраної облікової політики, удосконалення внутрішньогосподарського (управлінського) обліку та правил документообороту;
- розроблення додаткової системи рахунків і реєстрів аналітичного обліку, звітності і контролю господарських операцій;
- забезпечення збереження майна, раціонального та ефективного використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, залучення кредитів та їх погашення, регулювання діяльності підприємства та інших питань, пов'язаних з інформацією про фінансовий стан підприємства та результати його діяльності.

Постійно знайомиться та вивчає нові нормативно-методичні та довідкові документи з питань організації та ведення бухгалтерського обліку і вносить пропозиції щодо їх упровадження на підприємстві.

Бухгалтер з обліку розрахунків повинен знати: нормативні, методичні та інші керівні матеріали з організації та ведення бухгалтерського обліку і складання бухгалтерської звітності; облікову політику, систему реєстрів обліку, правила документообороту і технологію оброблення облікової інформації на підприємстві, План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій; систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю.

До бухгалтера з обліку розрахунків висуваються наступні кваліфікаційні вимоги: повна вища освіта відповідного напрямку підготовки (магістр,

спеціаліст) та підвищення кваліфікації. Стаж роботи за професією бухгалтера І категорії - не менше 2 років.

Внесення даних уточнень до посадових інструкції, на нашу думку, дасть змогу покращити організацію облікового процесу підвищивши вимоги до облікових працівників підприємства.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ

3. 1. Завдання, об'єкти, джерела інформації і методичні прийоми контролю розрахунків

У зміцненні фінансового стану і платоспроможності підприємств значна роль належить контролю за станом розрахунків, динамікою дебіторської і кредиторської заборгованості. Завдання контролю полягає в перевірці дотримання нормативно-правового регулювання розрахункових операцій і стану розрахунково-платіжної дисципліни.

Організація розрахунків багато в чому залежить від стану обліку і документального забезпечення розрахунків. Несвоєчасне виявлення помилок у розрахунково-платіжних документах призводить до виникнення різних суперечок під час розрахунків, виникнення конфліктних ситуацій. Особливо це стосується претензійної заборгованості, пов'язаної з нестачами цінностей при їх відпуску, транспортуванні і прийманні. Тому завдання контролю полягає не тільки в перевірці нормативно-правового забезпечення під час здійснення розрахунків, але й їх документального обґрунтування. Особливу увагу необхідно звернути на законність розрахунків, їх доцільність, документальну обґрунтованість і правильність відображення розрахункових операцій у бухгалтерському обліку.

Об'єкти, джерела інформації і методичні прийоми контролю розрахунків наведені на рис. 3.1.

Об'єктами контролю розрахунків є використання коштів під час розрахунків та їх облік.

Під час контролю розрахункових операцій важливе значення має використання облікової інформації. Частково ця інформація, її зміст і використання в контрольному процесі наведені на табл.3.1.

Рис. 3.1. Організаційна модель контролю і ревізії розрахункових операцій

Джерело: [40]

Таблиця 3.1

Облікова інформація, яка використовується під час контролю розрахункових операцій на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві

№ п/п	Найменування документа	Зміст	Використання в контрольному процесі
1.	Договір поставки	Зобов'язання сторін на поставку товарів та розрахунків за них	Контроль за наявністю договору
2.	Платіжне доручення, платіжна вимога-доручення та інші	Сума коштів платежу, його цільове призначення, дата перерахування, дані платника та одержувача	Контроль за достовірністю суми платіжного документа, а також за терміном перерахування та цільовим призначенням коштів
3.	Виписка банку	Використання коштів і їх залишок на розрахунковому та інших рахунках	Контроль за достовірністю використання коштів на різні платежі, а також залишку коштів
4.	Претензійний лист	Лист постачальнику про розбіжності в цінах, що надійшли	Виявлення необгрунтованої претензії
5.	Розрахунок претензій	Представлення розрахунку сум розбіжностей	Контроль за достовірністю розрахунків

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства та [40]

Джерелами нормативно-законодавчої інформації є та, що законодавчо обґрунтовує розрахунки, тобто інформація, що підтверджує законність (або незаконність) тих або інших розрахункових операцій.

Облікова інформація, яка використовується під час контролю розрахунків, дає можливість ревизору обґрунтувати дійсність звершення або недостовірність розрахункових операцій. Під час контролю і ревізії розрахунків з постачальниками поряд з нормативно-законодавчою інформацією використовують первинні розрахунково-платіжні документи, виписки банку і записи в бухгалтерських реєстрах. Згідно з новим Планом рахунків бухгалтерського обліку під час ревізії розрахунків із постачальниками використовується інформація, що відображена у відповідному обліковому реєстрі за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», де ведеться облік за кожним постачальником та підрядником у розрізі кожного документа (рахунка) та оплати. Ця інформація використовується для перевірки розрахунків з постачальниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконанні роботи і надані послуги.

Достовірність заборгованості постачальників і покупців при розрахунках через банк можна підтвердити даними розрахунково-платіжних документів, що прикладені до виписок банку з відповідного рахунка.

Розрахунково-аналітичні методичні прийоми контролю розрахунків потребують застосування методів аналізу дебіторської і кредиторської заборгованості. Це дає можливість її проаналізувати, виявити динаміку цієї заборгованості та з'ясувати причини утворення нереальних сум заборгованості.

3.2. Інвентаризація розрахунків та її вдосконалення

Статтею 10 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» встановлено, що для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інве-

нтаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка. Об'єкти і періодичність проведення інвентаризації визначаються власником (керівником) підприємства, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим згідно з законодавством [22].

Фінансовий стан підприємства нерідко залежить від своєчасності розрахунків між підприємствами. Контроль за станом розрахунків є поточною роботою бухгалтерів. Водночас інвентаризація розрахунків на кінець звітного року необхідна з метою підтвердження достовірності фінансової звітності, з'ясування сум сумнівної, безнадійної заборгованості та простроченої заборгованості.

Звірка розрахунків з постачальниками, іншими контрагентами є не чим іншим, як їх (розрахунків) інвентаризацією. Тому можна стверджувати, що вона є обов'язковою, як мінімум, один раз на рік, в ході річної інвентаризації. В решті випадків, коли інвентаризація є обов'язковою, звірка розрахунків проводиться в разі потреби. Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві виявило недосконалість документального забезпечення цієї ділянки інвентаризаційної роботи. Чинними законодавчо-нормативними актами затверджено дві форми документів для оформлення інвентаризації розрахунків – Акт звіряння розрахунків і Акт інвентаризації розрахунків. Однак ці документи затверджені в різний час, не мають повного узгодження між собою, а інформація, наведена в них подається несистематизовано. Крім цього, вони містять також ряд інших недоліків, зокрема:

- Акт звіряння розрахунків не містить повної інформації про підприємства, які виступають дебіторами і кредиторами, дату, на яку проводиться зіставлення розрахунків. При цьому, на нашу думку, варто використовувати більш лаконічну назву даного документу - Акт зіставлення розрахунків;

- існуюча форма Акту звіряння розрахунків передбачає лише можливість підтвердження дебіторської заборгованості. Таким чином, виникає си-

туація, коли зіставлення і підтвердження кредиторської заборгованості залежить лише від підприємств-кредиторів;

- Акт інвентаризації розрахунків не дає змогу відразу отримати інформацію про дебіторів і кредиторів, з якими є неузгоджені суми. Для цього необхідно знову повертатися до актів звіряння та здійснювати їх аналіз;

- Довідка до Акту інвентаризації розрахунків зводить по суті до зведеного документу по дебіторській та кредиторській заборгованості, своєрідного реєстру дебіторів і кредиторів підприємства;

- неможливо встановити з Акту інвентаризації розрахунків та Довідки до нього з якими саме дебіторами і кредиторами існує заборгованість, за якою минув строк позовної давності. При цьому така інформація є надзвичайно важливою, виходячи із суттєвості наслідків для підприємства у випадку прострочення термінів позовної давності по дебіторській чи кредиторській заборгованості.

З метою виправлення цих недоліків та підвищення якості документального забезпечення інвентаризації кредиторської заборгованостей вдосконалено форми Акту зіставлення розрахунків та Акту інвентаризації розрахунків (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Акт зіставлення розрахунків

Підприємство-кредитор (дебітор) *Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство* просить підприємство-дебітор (кредитор) *КП «Міськтепловоденергія»* підтвердити існування *кредиторської* заборгованості у загальній сумі *2150,0* грн. (*дві тисячі сто п'ятдесят грн.*) станом на *22 листопада 2017* р.

За результатами зіставлення розрахунків і документів встановлено:

№ з/п	Документ, що підтверджує заборгованість			Сума за даними кредитора, грн.	Сума за даними дебітора, грн.	Розходження, грн.	Примітки
	назва	номер	дата				
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Рахунок	135	11.09.17	1150,0	1150,0	-	-
2	Рахунок	136	11.09.17	1000,0	1000,0	-	-
	Всього	х	х	2150,0	2150,0	-	х

Джерело: запропоновано автором

Удосконалена форма Акту зіставлення розрахунків забезпечує можливість його початкового складання з метою підтвердження існуючих сум заборгованостей як підприємством-кредитором, так і підприємством-дебітором.

Структура цього документа доповнена реквізитами, що дають змогу чітко зафіксувати всі необхідні дані про підприємства між якими проводиться звіряння та дату, на яку здійснюється звіряння розрахунків.

В таблицю Акту інвентаризації розрахунків (форма № інв-17), що відображає дані інвентаризації дебіторської (кредиторської) заборгованості доцільно внести наступні зміни:

- графу 2 «Найменування балансових статей» замінити на графу «Назва дебітора (кредитора), рахунку обліку»;
- узагальнення інформації про суми заборгованості непідтвердженої дебіторами (кредиторами) та заборгованості зі строком позовної давності, що минув в розрізі рахунків бухгалтерського обліку здійснювати в другій частині таблиць після рядка «Всього за рахунками бухгалтерського обліку»;
- доповнити таблиці колонкою, в якій відображається сума заборгованості зі строком несплати більше двох років;
- в таблиці і Довідці до Акту передбачити графу «Код запису».

При встановленні за допомогою Акту інвентаризації розрахунків переліку дебіторів чи кредиторів, з якими існують суми непідтвердженої заборгованості або ж суми заборгованості, за якою минув строк позовної давності необхідно додатково по таких контрагентах скласти Довідку до Акту інвентаризації розрахунків з покупцями, постачальниками та іншими дебіторами і кредиторами, за яким існують суми непідтвердженої заборгованості та заборгованості, за якою минув строк позовної давності. При цьому графу «Код запису» цієї Довідки варто заповнювати у відповідності до аналогічної графи Акту. Це забезпечить зв'язок між даними Акту та Довідки до нього та зробить можливим зручний і швидкий пошук інформації за тим чи іншим дебітором (кредитором) в обох документах.

Таблиця 3.3

Акт

інвентаризації розрахунків з покупцями, постачальниками та іншими дебіторами і кредиторами На основі наказу № 5 від 21 листопада 2017 р. проведено інвентаризацію розрахунків з покупцями, постачальниками та іншими дебіторами і кредиторами по стану на 09 листопада 2017 р. За результатами зіставлення розрахунків і документів встановлено:

I За дебеторською заборгованістю:

№ з/п		Назва кредитора, рахунку	Номер рахунку обліку	Сума заборгованості за даними обліку, грн.			Із загальної суми, зазначеної в гр. 5	
				всього	підтверджена дебіторами	непідтверджена дебіторами	заборгованість, за якою минув строк позовної давності	заборгованість зі строком несплати більше 2 років
1	001	ТЗОВ «Експо»	361	14500,0	14260,0	240,0	-	14500,0
2	002	ПП «Атлон»	361	3500,0	3500,0	-	-	-
3	003	ПП «Еверест»	371	18200,0	18200,0	-	-	-
	х	Всього	х	36200,0	35960,0	240,0	-	14500,0
Всього за рахунками бухгалтерського обліку								
1	х	Розрахунки з вітчизняними покупцями	361	18000,0	17760,0	240,0	-	14500,0
2	х	Розрахунки за виданими авансами	371	18200,0	18200,0	-	-	-
	х	Всього	х	36200,0	35960,0	240,0	-	14500,0

II. За кредиторською заборгованістю:

№ з/п		Назва кредитора, рахунку		Сума заборгованості за даними обліку, грн.			Із загальної суми, зазначеної в гр. 5	
				всього	підтверджена кредиторами	непідтверджена кредиторами	заборгованість, за якою минув строк позовної давності	заборгованість зі строком несплати більше 2 років
1	101	ВАТ «Енко»	631	15300,0	15300,0	-	-	-
2	102	ТЗОВ «ВІО»	631	6200,0	6000,0	200,0	-	-
3	103	ПП «Ромкс»	681	19000,0	19000,0	-	-	-
	х	Всього	х	40500,0	40300,0	200,0	-	-
Всього за рахунками бухгалтерського обліку								
1	х	Розрахунки з вітчизняними постачальниками	631	21500,0	21300,0	200,0	-	-
2	х	Розрахунки за авансами одержаними	681	19000,0	19000,0	-	-	-
	х	Всього	х	40500,0	40300,0	200,0	-	11000,0

Джерело: запропоновано автором

Також вважаємо за необхідне змінити порядок заповнення Довідки до Акту інвентаризації розрахунків з наступної причини. Існуюча методика проведення інвентаризації розрахунків передбачає складання Акту зіставлення розрахунків і Довідки працівниками бухгалтерської служби підприєм-

ства. Таким чином, виникає ситуація, коли інвентаризаційна комісія безпосередньо не перевіряє документи, які свідчать про існування заборгованостей, а лише виконує технічну роботу з опрацювання Актів зіставлення.

На нашу думку, з метою посилення контролю і забезпечення об'єктивності результатів інвентаризації доцільно складання Довідки до Акту інвентаризації розрахунків внести до обов'язків інвентаризаційної комісії.

3.3. Контроль розрахунків за зобов'язаннями перед постачальниками

У процесі своєї діяльності підприємства купують матеріальні цінності, оплачують виконані роботи і надані послуги. Від правильної організації розрахунків із постачальниками і покупцями значною мірою залежить організація матеріального забезпечення і постачання відповідно до договірних зобов'язань і комерційних угод. Система розрахунків впливає на договірні відносини між постачальниками і покупцями продукції та постачальниками. Завданням контролю є перевірка достовірності даних обліку про стан розрахунків із постачальниками та іншими контрагентами, дотримання розрахункової дисципліни і впливу її на платоспроможність підприємства, яка забезпечує його нормальну фінансово-господарську діяльність.

Під час перевірки розрахунків із постачальниками і підрядниками поряд з їх інвентаризацією перевіряють виконання договірної дисципліни на постачання матеріалів для виробництва (табл. 3.4). Для цього перевірка розрахунків із постачальниками і підрядниками здійснюється у взаємному зв'язку з договірною і комерційною документацією. При цьому перш за все перевіряють дотримання умов постачання постачальниками матеріалів обумовленого асортименту, ритмічності обсягу постачання, правильність оформлення товарно-транспортних документів і обґрунтованості форми розрахунків.

Під час перевірки аналізують стан розрахунків із постачальниками на початок і кінець звітного періоду (або на початок і кінець періоду, що перевіряється), обґрунтувати зміни в розрахунках, які виникли за аналізований період. Це дозволяє здійснити обґрунтовані висновки про стан розрахунків.

Таблиця 3.4

Можливі причини порушення договірних зобов'язань їх наслідки та виявлення на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві

Причина порушень	Зміст завданої шкоди	Наслідки порушень договірних зобов'язань	Виявлення на підприємстві
Неритмічна поставка сировини у строки, передбачені договором	Зменшення обсягу виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг)	Недоодержання прибутку, збільшення умовних постійних витрат в собівартості продукції, сплата штрафних санкцій (пеня, неустойка)	Мало місце
Перебої з постачанням електроенергії	Простої устаткування і працівників	Додаткові виплати заробітної плати та нарахування на неї (соціальне страхування, Пенсійний фонд тощо), сплата штрафних санкцій за недопоставку продукції	Не виявлено
Поставка некондиційної сировини, матеріалів і комплектуючих деталей	Зниження обсягів виробництва і якості продукції, збільшення трудомісткості технологічних процесів	Перевитрати заробітної плати на технологічних процесах (разом з нарахуванням на неї), штрафні санкції за порушення асортименту та якості продукції	Мало місце
Виробничий брак (внутрішній)	Виявлення виробничого браку продукції (виконаних робіт, послуг)	Витрати заробітної плати з нарахуванням на неї, матеріальні та енергетичні витрати	Не виявлено
Поставка сировини і комплектуючих деталей, не передбачених договором	Вантажно-розвантажувальні роботи і зберігання на складах, відправлення матеріалів за розпорядженням власника	Витрати заробітної плати з нарахуванням на неї, використання складських приміщень, транспортні витрати	Не виявлено
Зовнішній брак сировини, виявлений у процесі виробництва	Невідповідність стандартам і технічним умовам одержаної від постачальника сировини, матеріалів, заготовок (прихований заводський брак), виявлений у процесі виробництва продукції (робіт, послуг) або при використанні її	Собівартість браку, витрати на відшкодування втрат, завданих споживачу у зв'язку з придбанням продукції (робіт, послуг), виготовлення продукції з використанням виробів з прихованим дефектом, витрат на демонтаж виробів, а також транспортні витрати, які з'явилися внаслідок змін бракованої продукції, недоодержаний прибуток, витрати на сплату штрафних санкцій	Мало місце

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства та [12, 18, 40]

Важливим є перевірка реальності і достовірності кожної суми виникнення розрахунків та підтвердити їх документальну обґрунтованість. Для цього необхідно перевірити, в якому стані знаходиться аналітичний облік цих розрахунків та відповідність його даним перевірених документів. Це пояснюється тим, що організація розрахунків із постачальниками і покупцями багато в чому залежить від стану їх обліку і документального забезпечення. Несвоєчасне виявлення помилок у розрахункових документах в окремих випадках призводить до виникнення спірної заборгованості, порушення термінів пред'явлення за нею претензій.

Стан розрахунків з постачальниками перевіряється за реєстрами аналітичного і синтетичного обліку за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками». При цьому за розрахунковими документами встановлюється час виникнення заборгованості, зміст операцій поставок, обґрунтованість застосування цін, тарифів, торговельної націнки (знижки). Одночасно за допомогою зустрічної перевірки контролюється своєчасність і повнота оприбуткування товарно-матеріальних цінностей. Якщо виявлені суми претензійного характеру, то ревізія встановлює, як вони відображені на рахунку 374 «Розрахунки за претензіями» і які прийняті рішення для задоволення претензій.

При перевірці реальності сум, які записані на рахунку 374 «Розрахунки за претензіями», можуть бути виявлені факти безгосподарності і зловживання, які працівники підприємства намагаються приховати способом подання необґрунтованих претензій постачальникам. Одночасно вивчаються претензії постачальників і замовників. Ці документи можуть допомогти виявити суттєві недоліки в діяльності підприємства, що ревізується.

Перевірка стану розрахунків з іногородніми постачальниками і покупцями проводиться надсиланням їм копій карток аналітичного обліку розрахунків (контрольної виписки). Цю виписку після перевірки і внесення необхідних виправлень, підпису і засвідчення печаткою підприємство-дебітор по-

вертає підприємству-кредитору. Вивчаючи взаємну вивірку розрахунків виявляються факти не оприбуткування цінностей окремими матеріально відповідальними особами, нестачі цінностей та інші зловживання.

У тих випадках, коли за окремими постачальниками і покупцями ревізія виявила стійку заборгованість, то її обґрунтованість визначається за даними первинних документів, що відображають її виникнення, актами взаємної вивірки розрахунків (інвентаризації розрахунків), встановлюються причини, які перешкоджають своєчасному проведенню розрахунків підприємства, що ревізується, з постачальниками і покупцями. Перевіряється дотримання строків позовної давності заборгованості.

Застосовуючи документальні методичні прийоми, перевіряючи за актом інвентаризації розрахунків з постачальниками, яка проводиться інвентаризаційною комісією підприємства протягом періоду що перевіряється, досліджує заборгованість, яка числиться на балансі в цілому і за окремими боржниками, зокрема підтверджену ними, а також виявлену інвентаризаційною комісією як прострочену. За довідкою до акта інвентаризації розрахунків з постачальниками, складеною бухгалтерією, встановлює, за що і коли утворилась заборгованість, а також, чи є вона реальною. Виявлені недоліки у дотриманні розрахункової дисципліни конкретизуються в реєстрах бухгалтерського обліку і первинними документами, що до них додаються. Одночасно перевіряється дотримання строків проведення інвентаризації розрахунків із постачальниками і покупцями – на перше число місяця наступного за звітним роком.

Поточну заборгованість перевіряємо безпосередньо в установах банку, застосовуючи документальні методичні прийоми. Роздільно перевіряється розрахунково-платіжні документи, строк оплати яких не наступив, покладених банком у картотеку прострочених платежів або зовсім вилучених з оплати внаслідок відмови платників від оплати. Дослідження цих документів дозволяє виявити недовантаження товарно-матеріальних цінностей або продук-

ції, яка не відповідає встановленим стандартам за якістю, а також завищення цін, неправильне застосування відповідних надбавок.

Розрахунки з постачальниками безпосередньо пов'язані з надходженням товарно-матеріальних цінностей, тому одночасно перевіряють записи за дебетом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» в розрізі постачальників, порівнюють їх з виписками банку та записами за кредитом рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті». Записи в журналі 3 за кредитом рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» в розрізі постачальників порівнюють з сумою оприбуткування матеріальних цінностей згідно з документами.

Таблиця 3.5

**Типові порушення за операціями розрахунків
з постачальниками та підрядниками та виявлення
на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві**

№ пор.	Можливі порушення	Наслідки	Виявлення на підприємстві
1	На балансі відображується прострочена кредиторська заборгованість по закінченні строку позовної давності	Призводить до необґрунтованого заниження платежів до бюджету за податком на прибуток та на додану вартість	Мало місце
2	Розрахунки з постачальниками та підрядниками, що здійснюються в іноземній валюті, обліковуються тільки в гривнях	У разі невідображення в обліку номіналу валют на момент здійснення господарської операції ускладнюється контроль за правильністю розрахунку доларового еквіваленту та сум курсових різниць, що виникають. В обліку може значитися кредиторська (дебіторська) заборгованість у гривнях при відсутності заборгованості в іноземній валюті	Не виявлено
3	Здійснення необґрунтованого кредитування іноземного постачальника, завищення витрат виробництва (обігу)	Якщо при поставці товару на умовах CIF (вартість товару, страхування та фрахт) або CIP (перевезення та страхування) покупець оплачує пред'явлені йому рахунки за транспортування та відносить суми оплати на рахунки обліку витрат обігу, то він необґрунтовано завищує власні витрати. Оскільки названі умови передбачають не тільки страхування товару, а й його доставку, то витрати покупця щодо страхування та транспортування товару, який поставляється на умовах CIF та CIP, є не витратами останнього, а дебіторською заборгованістю постачальника	Не виявлено

Джерело: узагальнено та опрацьовано автором за даними підприємства та [12, 18, 40]

У всіх випадках при перевірці розрахунків із постачальниками і підрядниками обов'язково перевіряється дотримання типової кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку, що дозволяє виявити не тільки помилки у відображенні розрахункових операцій в обліку, але і виявити факти навмисного спотворення облікових даних з метою приховування зловживань.

Звернемо увагу на найбільш поширені порушення в розрахунках з постачальниками і підрядниками та їх місце на досліджуваному підприємстві (табл. 3.5).

Як видно з даних таблиці на досліджуваному підприємстві з типових розповсюджуваних порушень є лише факт обліковування простроченої невитребуваної кредиторської заборгованості, яку доречно вже списати як таку, по якій минув строк позовної давності.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження організації обліку і контролю розрахунків за виплатами працівникам ми дійшли наступних висновків.

1. В результаті проведеного дослідження встановлено, що зобов'язання одночасно є об'єктом як бухгалтерського обліку, так і права. Кожна з наук вивчає зобов'язання із своєї сторони: право встановлює підстави виникнення зобов'язань і порядок здійснення угод, а бухгалтерський облік - документально відображає наслідки виконання умов конкретного договору, тобто веде облік угоди, як сукупності окремих операцій. Детальна класифікація зобов'язань дає можливість глибше зрозуміти їхню сутність, а також допомагає бухгалтерам і керівникам отримувати різнобічну інформацію про зобов'язання з метою їх оптимізації.

2. Досліджено, що оцінка зобов'язань відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. На сьогодні залишається невирішеним питання методики розрахунку теперішньої вартості для різних видів зобов'язань. Воно потребує подальших досліджень та обговорень. Ми дійшли до висновку про необхідність в подальшому розробки методики розрахунку теперішньої вартості окремо для різних видів зобов'язань та необхідності відображення їх в обліку.

З метою детальнішого розкриття вимог щодо визнання та оцінки поточних зобов'язань в обліку наведених у П(С)БО 11 «Зобов'язання» та їх доповнення, доцільно було б рекомендувати Міністерству фінансів України розробити методичні рекомендації з обліку поточних зобов'язань, в яких би розкривалась інформація щодо використання видів оцінки, наводилась методика розрахунку вартостей для різних видів поточних зобов'язань та умови відображення поточних зобов'язань у фінансовій звітності.

3. Встановлено, що відображення договірних прав і зобов'язань на позабалансових рахунках обліку має свої особливості і полягає в тому, що вони, як правило не відображуються у фінансовій звітності. Водночас в реальному

житті майже не існує підприємств, які б не мали зобов'язань, що підлягають обов'язковому виконанню у майбутньому. Такі обов'язки включають суттєві потенційні вимоги до даного підприємства, що в підсумку вплине на його майновий стан.

4. Дослідження проводились на матеріалах Кам'янець-Подільського колективного швейного підприємства, яке успішно функціонувало упродовж досліджуваного періоду. Однак результативність його роботи з року в рік погіршується.

Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство має досить потужну матеріальну базу проте, проте ступінь їх придатності невисокий і складає лише 30 відсотків.

Фінансовий стан досліджуваного підприємства є задовільним. Воно в змозі повністю погасити свої зобов'язання за рахунок мобілізації усіх своїх наявних оборотних активів. За умови ж своєчасності проведення розрахунків з дебіторами підприємство в 2017 р. могло погасити 89,24 % своїх зобов'язань. Що ж до миттєвого погашення частини зобов'язань – лише 9,65 % наявними грошовими коштами та їх еквівалентами. То ж підприємство є вповні ліквідним. Фінансова ж стійкість підприємства може бути охарактеризована як ризикована.

5. На Кам'янець-Подільське колективне швейне підприємство відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» має власну бухгалтерську службу на чолі з головним бухгалтером.

На підприємстві використовується журнально ордерна форма обліку з елементами автоматизації з перспективою створення автоматизованої системи бухгалтерського обліку.

Внутрішня регламентація обліку на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві загалом відповідає вимогам чинного законодавства.

6. Визначено, що організація первинного обліку на всіх підприємствах відіграє визначальну роль, оскільки у подальшому сприятиме забезпеченню

прозорості та достовірної інформації про стан зобов'язань перед постачальниками і підрядниками, про стан погашення заборгованості перед ними, а це, в свою чергу буде відображено у фінансовій звітності для внутрішніх і зовнішніх користувачів, використано для аналізу фінансово-господарської діяльності, контролю розрахунків тощо.

Встановлено, що організація первинного обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками на досліджуваному підприємстві здійснюється загалом з дотриманням вимог чинного законодавства. Операції оформляються на бланках типових форм, вчасно та без порушень.

Найбільш суттєвим недоліком в організації первинного обліку є той факт, що графік документообороту розроблений на підприємстві не виконує завдань які на нього покладаються, а носить формальний характер і містить лише інформацію про перелік документів та відповідальних осіб за їх

7. Аналітичний облік розрахунків за зобов'язаннями перед постачальниками і підрядниками організований за кожним контрагентом, в розрізі кожної окремої поставки.

Синтетичний облік здійснюють рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» з використанням типових субрахунків.

Інформація про стан розрахунків з постачальниками і підрядниками фіксується в журналі-ордері 3 також сформованого в Microsoft Excel. Інформація про суму рплати потрапляє до журналу-ордеру 1. На підставі записів по цих двох журналах ордерах формується інформація головної книги.

Кореспонденція рахунків на даній ділянці обліку, яка складається на досліджуваному підприємстві відповідає загалом типовій.

Порушенням є той факт, що в обліковій практиці підприємства не використовують рахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами», а відображають операції з попередньої оплати безпосередньо на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», що є досить грубим порушенням, адже викривлює поточну інформацію, а також ускладнює процес складання

фінансової звітності так як вимагає проведення додаткових виборок і групвань.

8. Інформація про стан розрахунків по зобов'язаннях перед постачальниками і підрядниками знаходить відображення в Балансі і Примітках до фінансової звітності, проте, на нашу думку, вона є досить обмеженою і в подальшому розкриття її доречно більше деталізувати в Примітках.

Виділення у фінансовій звітності показників величини прострочених зобов'язань дозволяє користувачам облікової інформації оцінювати рівень фінансової дисципліни підприємства та враховувати можливі ризики співпраці з ним.

Підвищення рівня аналітичності внутрішньої звітності щодо виникнення та припинення зобов'язань дозволить внутрішнім користувачам проводити контроль за величиною зобов'язань підприємства для уникнення погіршення його фінансового стану.

9. Контроль за здійсненням розрахунків із постачальниками та підрядниками є запорукою платоспроможності та майбутнього розвитку підприємства.

Ефективна система внутрішнього контролю повинна забезпечувати та сприяти формуванню позитивного результату діяльності підприємства, раціональному використанню усіх елементів його ресурсного потенціалу та запобігати порушенню вимог чинного законодавчого поля.

В процесі проведених контрольних процедур в аналізованому періоді було виявлено незначну кількість порушень у взаємовідносинах з контрагентами. Перш за все це порушення в частині виконання договорів пов'язане з несвоєчасними поставками та поставками сировини неналежної якості. А також виявлено факт обліку невитребуваної кредиторської заборгованості по якій минув строк позовної давності.

10. Виявлені недоліки в організації обліку та контролю зобов'язань за розрахунками з постачальниками і підрядниками дозволили нам розробити ряд пропозицій щодо його покращення.

Так в частині вдосконалення процесу документообороту на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві пропонуємо запровадити дієвий графік документообороту та добитися його виконання.

Проводити подальшу роботу по посиленню виконавчої та платіжної дисципліни.

З метою дотримання нормативних документів необхідно вивести з сум заборгованостей які обліковуються на рахунку 63 «розрахунки з постачальниками і підрядниками» сум виданих авансів, перенісши їх на рахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами».

Слід вести на Кам'янець-Подільському колективному швейному підприємстві облік господарських договорів товарного змісту на рахунках позабалансового обліку 031 «Договірні зобов'язання» та 032 «Договірні права». Ці запаси відображати на рахунках з моменту набуття договором юридичної сили. Подальші позабалансові операції необхідно реєструвати одночасно зі змінами майнового та фінансового стану підприємства, що виникають внаслідок виконання сторонами договірних зобов'язань, і є підставою для бухгалтерських записів на рахунках 631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 371 «Розрахунки за авансами виданими».

Нами внесено пропозиції по розробці окремих пунктів нових посадових інструкції для працівників бухгалтерії і в тому числі стосовно бухгалтера з обліку розрахунків.

Пропонуємо удосконалити форми Акту звіряння розрахунків та Акту інвентаризації розрахунків (форма № інв-17), запропоновані форми усунуть недоліки в документальному оформленні інвентаризації розрахунків, забезпечить узгодження між зазначеними документами, належну систематизацію наведеної в них інформації.

Всі ці заходи дозволять покращити організацію обліку і контролю на досліджуваному підприємстві, підвисити культуру обліку та зменшить ймовірність помилок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонов С. А. Римське право: навч.-метод. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 143с.
2. Бакун, Ю. Особливості відображення у бухгалтерському обліку кредиторської заборгованості згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку. *Дебет-Кредит*. 2009. № 43 URL : <http://www.dtkk.com.ua/debet/ukr/2000/43/43pr6.html>
3. Безклубий І. Поняття безготівкових розрахункових відносин. *Підприємство, господарство і право*. 2015. № 1. С. 19-21.
4. Березний А.Д. Облік зобов'язань. Херсон: ХТУ, 2010. 98 с.
5. Богатенко Н. Знижки: облік у продавця і покупця. *Бухгалтерія*. 2007. № 14. С. 50-52
6. Брюханов М. Мошенничество в примечаниях к финансовой отчетности URL : gaar.ru/biblio/gaapias/ideology/026.asp.
7. Бутинець Ф. Ф., Герасимович А. М., Кірейцев Г. Г. та інші. Бухгалтерський фінансовий облік. навч.посібник. Житомир : Рута, 2007. 723 с.
8. Вахрушев, С. Порядок обліку кредиторської заборгованості. *Дебет-Кредит* URL : <http://www.dtkk.com.ua/show/3cid0104.html>
9. Вербило О.Ф., Бойко З.І., Кондрицька Т.П., Ярошинський В.Я. Бухгалтерський облік. навч. посібник. К : НАУ, 2004. 680 с.
10. Войтенко, Т. Облікова політика як основа організації бухгалтерського обліку на підприємстві. URL : <http://www.factor.ua/cgi-bin/search-ukr.cgi?ulB3>
11. Гарасим П.М., Журавель Г.П., Бруханський Р.Ф., Хомин П.Я. Первинний та аналітичний облік на підприємстві: навч. Посібник. Тернопіль, 2005. 464с.
12. Головащенко М. О. Ревізія і контроль. *Управління розвитком*. 2012. № 7. С. 46 - 47.
13. Голубничая Г.П. Теоретические аспекты эволюции финансовой отчетно-

- сти. *Научные труды SWorld*. 2012. Т. 25. №3. С.86-91. URL : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-312/accounting-andauditing-312/14358-312-818>
14. Городянська, Л. В. Особливості організації обліку кредиторської заборгованості на підприємстві. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. № 6. С.9-17.
  15. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 – ІУ URL : www.nau.kiev.ua
  16. Господарсько процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № № 1798-ХІІ URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
  17. Гуцаленко Л. В., Організація контролю кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання. URL : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2008_5_1/zbirnuk_O_FN_5_%D7_1_116.pdf
  18. Дікань Л. В. Контроль і ревізія: навч. посібник. К. : Знання, 2007. 327с.
  19. Договір у цивільному і трудовому праві: Довідник. Ч. 1. – К.: Юридична книга, 2014. 280 с.
  20. Доманська С. В., Луцюк І.В. Документування розрахунків з постачальниками та підрядниками URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/19000/1/12-Domanska-25-26.pdf>
  21. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет : учебное пособие для вузов,3-е изд. М. : АудитЮНИТИ, 1998. 783 с.
  22. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. URL : www.nau.kiev.ua
  23. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № № 1404-VIII URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
  24. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підруч. К. : Атіка, 2005. 368 с.
  25. Ільченко Д., Плахтій Т.Ф. Облік постачальницької діяльності URL : http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/7_81990.doc.htm
  26. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку ак-

- тивів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291 (зі змінами і доповненнями) URL : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/InstrukciyaKPlanuSchetov.aspx>
27. Карпушенко М. Ю. Організація обліку: навч. посібник. Х. : ХНАМГ, 2011. 241 с.
  28. Кватирка, П. Проблеми обліку кредиторської заборгованості. *Наукові записки, Випуск 14*. 2005. URL : <http://www.library.tane.edu.ua/images>
  29. Кім Г.В., Сопко В.В., Кім С.Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та їх заповнення: навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 440 с.
  30. Коваленко В. В. Проблеми бухгалтерського обліку зобов'язань підприємства URL : http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/7_57837.doc.htm
  31. Концептуальна основа фінансової звітності від 01.09.2010 URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009
  32. Кузнєцова С. Управлінська бухгалтерська звітність: проблеми створення. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2008. №11. С. 15—24.
  33. Ловінська Л.Г. Оцінка в бухгалтерському обліку: Монографія. К.: КНЕУ, 2006. 256 с.
  34. Лучко М. Р., Бенько І.Д. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах. навч. посіб. К. : Знання, 2006. 311 с.
  35. Макоєв О. С. Контроль и ревизия. учебное пособие. М. : Юнити, 2007. 256 с.
  36. Малюга НМ. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи. Житомир: ЖІТІ, 1998. 384 с.
  37. Маценко Л. Ф. Проблеми оцінки об'єктів умовних фактів господарського життя. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2011. Випуск 2 (20). С. 291-300.
  38. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : затвер-

джено Наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635
 URL : http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/Me-todRek/metod_uchet_polit.aspx

39. Міжнародні стандарти фінансової звітності (переклад українською мовою – 2018 рік) URL : <https://www.minfin.gov.ua/news/view/mizhnarodni-standarty-finansovoi-zvitnosti--pereklad-ukrainskoiu-movoiu---rik?category=dohidna-politika&subcategory=buhgalterskij-oblik>.
40. Мурашко В.М., Сторожук Т.М., Мурашко О.В. Контроль і ревізія фінансово:господарської діяльності. навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2003. 311 с.
41. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку / Інтерактивна бухгалтерія URL : <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/onemanuals/35131>
42. Нашкерська Г. В. Особливості визнання та оцінювання умовних зобов'язань. *Регіональна економіка*. 2008. № 4. С. 141-150.
43. Овсяк Н. В., Ражченко О.Ю. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. *Вісник ЖДТУ*. 2012. – . URL : <http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3003/40.pdf?sequence=1> – с. 362
44. Орлов І. В. Бухгалтерський облік і контроль зобов'язань суб'єктів господарювання: теорія і методологія : монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. – 400 с.
45. Орлов І. В. Відображення умовних зобов'язань у фінансовій звітності суб'єктів господарювання. *Вісник ЖДТУ*. 2011. № 3 (57). С. 109-112.
46. Орлов І.В. Сутність поняття «зобов'язання»: аналіз наукових джерел URL : <http://ven.ztu.edu.ua>.
47. Панфілова О. А. Основні завдання організації поточних зобов'язань підприємства URL : <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1293/1/%D0%9F%D.pdf>
48. Петрук О. М. Облік та аналіз договірних відносин: проблеми теорії та практики : монографія. Житомир : ЖІТІ, 1999. – 332 с.

49. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс] : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 №291 із змінами і доповненнями URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi:bin/laws/main.cgi>.
50. Погоріляк Л.В. Організація обліку і аналізу розрахунків з покупцями і замовниками за національними та міжнародними стандартами. *Науковий вісник студентів та аспірантів ЗакДУ. Випуск 2 (07). Матеріали підсумкової науково-практичної конференції студентів та аспірантів ЗакДУ, Ужгород : 2007р. С. 125 – 129*
51. Податковий кодекс України: від 2 грудня 2010 року № 2755-VI зі змінами та доповненнями URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi:bin/laws/main.cgi>.
52. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ МФУ № 879 від 02.09.2014 URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>
53. Пушкар М.С., Щирба М.Т. Фінансовий облік у системі управління. монографія. Тернопіль : Карт-бланш, 2006. 178 с.
54. Пятов М.Л., Соколов Я.В. Управление обязательствами организации. монография. М. : «Финансы и статистика», 2004. 224 с.
55. Райан Б. Стратегический учет для руководителя. пер. с англ. под. ред. В.А. Микрюкова. М. : Аудит, ЮНИТИ, 1998. 616 с.
56. Расенко В.М. Особливості класифікації зобов'язань підприємства URL : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/663/1>
57. Рожелюк В., Денчук П. Організація документообігу як основного інструмента забезпечення функціонування ефективної системи комунікації на переробному підприємстві. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 2. С. 114–121. . URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2014_2_18
58. Рудницький В. С., Бруханський Р. Ф., Хомин П. Я. Судовобухгалтерська експертиза економічних правопорушень. К.: ВД «Професіонал. 2004.

59. Сафарова А.Т., 2009 Проблеми оцінки поточних зобов'язань у бухгалтерському обліку. URL : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/natural/VNULP/Management/2009_647/90.pdf
60. Сафонов Т. І. Поняття і сутність внутрішнього аудиту в системі управління підприємством. *Незалежний аудитор : Науково-практичне видання*. 2013. № 4 (II). С. 64-68.
61. Соколов Я.В. Обязательство: что это? URL : www.buh.ru/document-790
62. Сопко В. В., Завгородній В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу. підручник.– К. : КНЕУ, 2004. 412 с
63. Столярчук, Г.В. Особливості відображення в обліку зобов'язань. *Економіка. Фінанси. Право*. 2009. № 10. С.17-19
64. Сук Л. Облік зобов'язань за розрахунками з постачальниками та з учасниками. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2010. №20. С.31- 39.
65. Тацій В. Я., Рогожина А.Й. Історія держави і права України: підруч. Т. 1. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 646 с.
66. Тесленко Т.І. Виникнення зобов'язань, їх класифікація та відображення у фінансовій звітності. *Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України*. 2014. № 1(23). С.122 – 126
67. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія. підруч. К. : Знання, 2007. 263 с.
68. Харитоновна, Н. Інвентаризація зобов'язань. *Все про бухгалтерський облік*. 2004. № 112. С.11-14
69. Харитоновна, Н. Інвентаризація зобов'язань. *Все про бухгалтерський облік*. 2004. № 112. С.11-14
70. Харченко В.І. Безготівкові розрахунки в господарському обороті України. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 3 С. 24-
71. Хендриксен Э.С. Теория бухгалтерского учета. М. : Финансы и статистика, 1997. 576 с
72. Хомин, Петро Якимович Формування звітності в підсистемах фінансового, управлінського й податкового обліку : монографія Тернопіль: Економічна думка, 2004

73. Цивільний Кодекс України: №435-IV від 16.01.2003 р. VIII (із змінами і доповненнями) URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>– Законодавство України.
74. Чудовець, В. В. Науково-практичний підхід до визначення етапів проведення інвентаризації. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. № 8. С. 12-20.
75. Шарманська, В. М. Первинна документація і реєстри бухгалтерського обліку. К.: Знання-Прес, 2010. 268 с.
76. Шевчук С. Визнання та оцінка зобов'язань у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності. *Бухгалтерський облік та аудит*. 2009. № 6. С. 18—23.
77. Ширяев В. И., Баев И. А., Ширяев Е. В. Управление предприятием. Моделирование, анализ, управление: Учебное пособие. М.: Либроком, 2010. 272 с
78. Щербань О.Ю. Вітчизняний та зарубіжний підхід до обліку зобов'язань. «Майбутній науковець – 2018» м. Сєвєродонецьк, СНУ ім. В. Даля 14.12.2018. URL : <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/1976>
79. Югас Е. Ф. Економічна сутність договірних відносин підприємства та форми розрахунків з постачальниками і підрядниками URL : http://www.nbuu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Evu/2011_17_2/Yugas.pdf

ДОДАТКИ

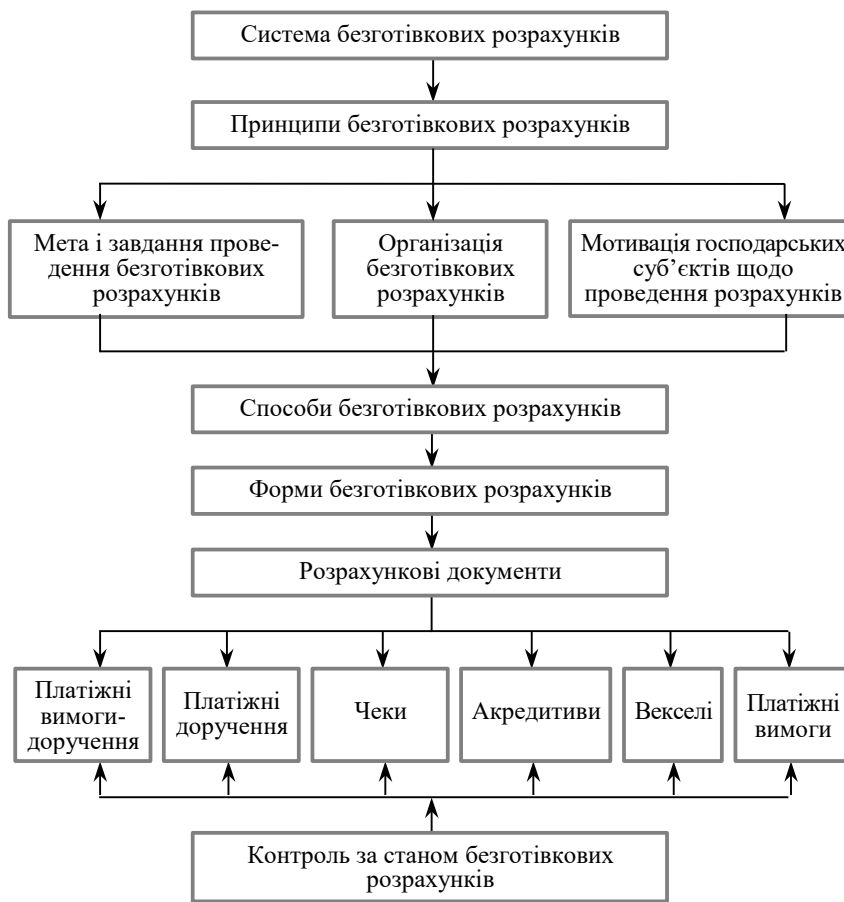
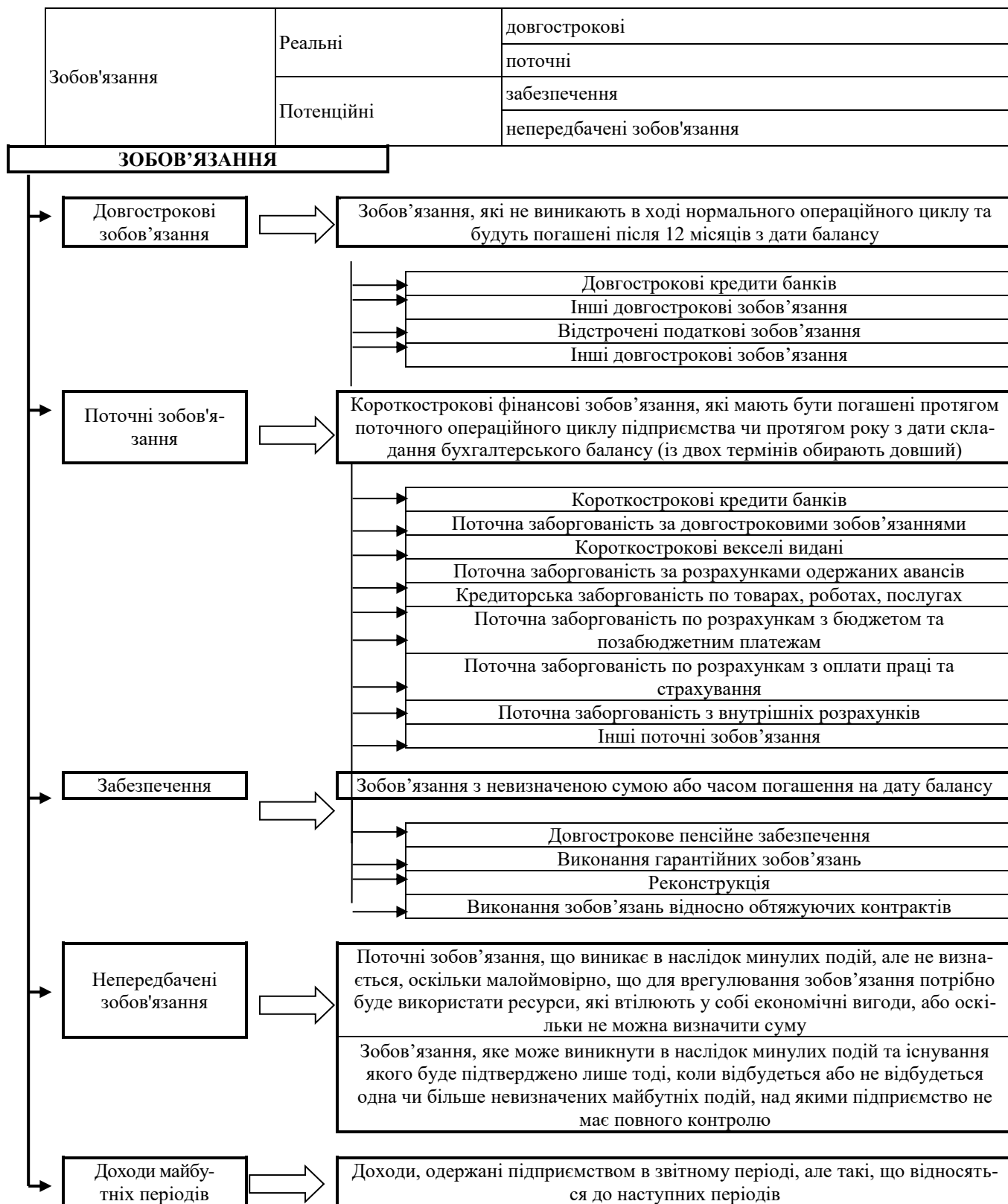

Схема структурно-функціональних
компонентів системи безготівкових розрахунків

Джерело: [3]

Класифікація зобов'язань

Джерело [66]

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. В. Даля

ПРОГРАМА

ІХ всеукраїнської науково-практичної конференції

з міжнародною участю

„Майбутній науковець – 2018”

14 грудня 2018 року

м. Северодонецьк

Северодонецьк, 2018

Харківський національний університет радіоелектроніки

Секція 6: Економічні та соціальні науки

---

1. МОТИВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КЛІЄНТООРІЄНТОВАНОСТІ ПРИ НАДАННІ ФІТНЕС-ПОСЛУГ

Беленець Т.О., МОА-17дм, Ткаченко Н.Е., наук. кер., к.е.н., доцент
Східноукраїнський національний університет імені В.Даля

2. ВИБІР СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Зорік О. Ю., ст. групи МОА-18 дм
науковий керівник Овчаренко Є.І., д.е.н., доц.,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

3. ДОСЯГНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ КОНТРОЛЮ НАД ВИТРАТАМИ

Косован А.І., студентка 3 курсу, Сита Є.М., ст. викладач
Херсонський національний технічний університет

4. СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ АНТИЛІДЕРСТВА

Рошупкіна К. П., СР-17, Кальянов А. В. проф., д. мед. н., с.н.с.
Донецький державний університет управління

5. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ПІДХІД ДО ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Щербань О.Ю., студентка магістратури спеціальності 071 Облік і оподаткування
Науковий керівник: І.В.Семенець, кандидат економічних наук, доцент

6. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ПІДХІД ДО ОБЛІКУ ВИПЛАТ ПРАЦІВНИКАМ

Сюткіна Ю.Р., студентка магістратури спеціальності 071 Облік і оподаткування
Науковий керівник: І.В.Семенець, кандидат економічних наук, доцент

7. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ПІДХІД ДО ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Толстогузов Р.М., студент магістратури спеціальності 071 Облік і оподаткування
Науковий керівник: І.В.Семенець, кандидат економічних наук, доцент